

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερώνεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά. *Μακεδονικά*, 12, 317-360.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΜΕΝΩΝ

1. 'Ανάπτυξη φωνηέντων

α) 'Ανάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: γρήγορα > ἀγγήγορα, κόλλα > ἀκόλλα, κολῶ > ἀκουλῶ, ρημάζω > ἀρμάζον, λιμπίζομαι > ἀλ'βίζομαι, φυλλάδα > ἀφ'λλάδα, λυποῦμαι > ἀλυποῦμαι.

β) 'Ανάπτυξη ι

'Ανάμεσα σὲ δυὸ τελικά σύμφωνα: ἀλέτρι > ἀλέτρι' > ἀλέτριρ.

2. 'Αφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) 'Αφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: 'Αναστάσιος > 'Αναστάσης > 'Ναστάης, 'Αναστασία > 'Ναστασιά, 'Απόστολος > 'Αποστόλης > 'Ποστούλ'ς, 'Αθανάσιος > 'Αθανάσης > 'Θανάης, ἀπόμεινα > πόμ'να, ἀναγκάζω > νγκάζω, ἀνακατώω > νκατώων, ἀνεβαίνω > νβαίνων, ἀπόφι > πόφι.

β) 'Αφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: ὄνειρέομαι > νειρέομαι.

γ) 'Αφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: ὑποκάμισο > π'κάμ'σον.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῆ τίποτα. Ἔτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ ποὺ ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολὺ ὁ καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἄνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμᾶ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἄνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκη, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἄνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἄνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἄνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικό σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὀ ς τ ὀ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρονπή, ἀρόπουμι, ἐγγονή>ἀγονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, ὄστρακο>ὄστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὀ ς τ ὀ ο (ου): ἐχθρός>ὄχθρός>ὄχτροός, ἔμπνο>ὄβνιο>οὐβιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων ε σέ ι και ο σέ υ

Ὁ γενικός αὐτός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καί γιά τὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σέ ι: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σέ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ἔπαιξα>ἔπιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σέ ου: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθρουπος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοῦ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων ι και ου

Ὁ σχετικός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καί στὸ Λαγκαδιανὸ ἴδιωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ ι προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *ξ, γ, ζ, λ, ν*, κι ἔτσι μετὰ τήν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή ι³: δουσέκι>δουσέξ, βαρδάκι>βαρδάξ, ξιλίκι>ξ'λιξ, οὐτζάκι>οὐτζάξ, φουρκάλι>φουρκάλ', ἀζάλη>ἀζάλ', καμίνι>καμίφ', ἀλατισμένη>ἀλατ'σιμέφ', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινο>κόκκ'νου, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή ου: τσουνάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέφ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σου, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζου>παίζ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων ι και υ

α) Ἀποβολή νόθου ι⁴: ἐφημερίδα>ιφημιοίδα>θημιοίδα, θάρεσα>θάρισα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀρβαυτινοῦ, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἰδίου, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων ι και υ ἐν τῇ νέῃ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραία>καλονγριά>καλονγριά, ἀποκρέα>ἀπουκριά>ἀπουκριά, κοπρέα>κουπριά>κουπριά, μακρέα>μακριά>μακριά*.

β) Ἄποβολή νόθου *υ*²: *Ὀλυμπία>Ὀύλυβία>Λυβία, ὀλονγριάει>οὔλονγρηναίει>ῶλονγρηναίει, ἄλωνόπετρα>ἄλονόπιτρα>ἄλ'νόπιτρα*.

7. Ἐφομοίωση

Π ρ ὀ ς τ ὀ *α*³: *πανηγύρι>παναῦρ', ἀνεμοζάλη>ἀναμουζάλ'*.

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ *ου*: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἢ προηγούμενη λέξις λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου>οὐ πατέραζ μου>οὐ πατέραζ μ', οὐ πατέραζ 'ουμ, ὁ ἄντρας μου>οὐ ἄντραζ μου>οὐ ἄντραζ μ', οὐ ἄντραζ 'ουμ, ὁ γιός μου>οὐ γιόζ μου>οὐ γιόζ μ', οὐ γιόζ 'ουμ, ὁ λιμός μου>οὐ λιμόζ μου>οὐ λιμόζ μ', οὐ λιμόζ 'ουμ*.

9. Ἄλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τὶς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

*α>ε*⁵: *χαντάκι>χιδέκ'*.

*α>ι*⁶: *ἀφαλός>ἱφαλός, χαντάκι>χιδέκ'*.

*α>ου*⁷: *παξιμάδι>πουξιμάδ', παπάρα>πουπάρα*.

ε>ου: *τεμπέλης>τουβέλ', τεμπελχανάς>τουβιλχανάς, τεμπελιάζω>τουβιλιάζω*.

*η>ου*⁸: *ζήλεια>ζούλεια, τσαντήρι>τσαδούρ'*.

*ο>ε*⁹: *κατώφλι>κατέφλ'*.

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἀνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη συμφώνων

Ἀνάπτυξη η ν: Ἀπὸ συνεκφορὰ μὲ προηγούμενο τελικὸ ν¹: ἥλιος>νήλιος, ἴσκιος>νίσκιος, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἴσκιώματα>νίσκιώματα, ἔπνος>νέπεινος, οὐρά>νουρά

2. Ἀλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικὰ καθὼς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμυρα, σὶ λέγω>σὶ λέου, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιὰ>πατ'μασά, Τάσιος>Τάσους, ζιβγάρι>ζιβγάρο', ζιβζέκης>ζιβζέξ', ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξιος, ξιφτίζω>ξιφτίζου, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ. Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσοῦζικα>οῦρσοῦσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρφαλιά, γαρίφαλα>καρφαλία.

γ>ν: φεύγω>φένου.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κιές.

θ>δ. Στὸ μόριο θά: θὰ>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦρταν, ἦρθαμε>ἦρταμι.

κ>γ: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἀκίς>ἀγίδα, κουβᾶς>γ'βᾶς, κουβαλῶ>γ'βανῶ.

λ>ν: κουβαλῶ>γ'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικὰ πρὶν ἀπὸ τὸ ε σὰν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σὰν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέου, κλαίω>κλαίον, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φονές, γυναίκα>γ'νέκα, ἀνέβηκα>ν'έφ'κα.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαιῖδη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαιῖδη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: *έφημερίδα*>*φημιρίδα*>*θημιρίδα*.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ και γκ>g¹: *άγγειο*>*άγειό*, *άναγκάζω*>*νιγάζω*.

β) μι>b²: *μπόρα*>*βόρα*, *άμπέλι*>*άβέλ*'.

γ) ντ>d³: *δέντρο*>*δέτρον*, *άντρας*>*άδρας*.

δ) βλ>λλ⁴: *βλέπω*>*γλέπον*, *σουβλι*>*σουγλί*, *σουβλισμένα*>*σουγλισμένα*, *βλέφαρο*>*γλέφαρον*>*γλέφαρον*.

ε) κτ>χτ. Τό σύμπλεγμα κτ πού προήλθε άπό τήν άποβολή ένδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σέ χτ: *κοιτάζω*>*κ'τάζου*>*χτάζου*.

στ) σ ήχηρό>ζ⁵. Τό σ έπηρεάζεται ήχητικά άπό τό γειτονικό ήχηρό: *συμπέθερος*—*συμπεθέρα*>*ζέθειρος*—*ζειθέρα*.

3. Μετάθεση συμφώνων

Η μετάθεση στο ιδίωμα του Λαγκαδά περιορίζεται μόνο στο σύμφωνο ρ⁶: *κίτρνος*>*κίτιρνος*, *κιτρινάδα*>*κιτιρινάδα* (ίκτηρος), *πριόνι*>*πιριγιόν'*, *δρεπάνι*>*δριπάν'*, *στέργω*>*στρέγω*.

4. Άνομοίωση συμφώνων

α) Άνομοιωτική άλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: *περιστέρια*>*πιλιστέρια*, *Γρηγόρης*>*Γληγόρ'ς*, *γρήγορα*>*άγλήγορα*.

β) Άνομοιωτική άποβολή συμφώνου

Τό σ και τό ζ στις καταλήξεις -σης και -zeis άποβάλλονται άνομοιωτικά⁸: *νά ζήσης*>*νά ξήης*, *νά όργώσης*>*νά γουργώης*, *νά φεματίσης*>*νά ψματίης*, *νά πουλήσης*>*νά πουλήης*, *φονάζεις*>*φουνάεις*, *διαβάζεις*>*διαβάεις*, *σφάζεις*>*σφάεις*.

γ) Άνομοιωτική άποβολή συλλαβής⁹: *συνενοοΐμαι*>*σοννουοΐμι*>*σοννοΐμι*, *σνονόματος*>*σ'νόματος*, *κοιμούσασταν*>*κ'μούσταν*, *ήσασταν*>*ήσταν*.

1. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

4. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 50.

8. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: *γουρσοῦζης* > *οὔρσοῦης*, *γουρσοῦξικα* > *οὔρσοῦσ'κα*, *γιλέκο* > *ἰλέκ'*, *γυρεῦο* > *ἰρεῦο*.

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα²: *Χριστοῦγεννα* > *Χριστοῦῖνα*, *ἀνώγι* > *ἀνώϊ*, *κατόγι* > *κατόϊ*, *μαγειρεῦο* > *μαγειρεῦο*, *πανηγύρι* > *παναγίρι* > *παναῖρ'*, *πηγαῖο* > *πιαῖο*.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* καὶ *ο* τὸ *τ* βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: *ζαλίστηκα* > *ζαλίστ'κα* > *ζαλίσ'κα*, *νηστικὸς* > *νηστ'κὸς* > *νησ'κός*, *ἀντρονπιάστηκα* > *ἀδρονπιάστ'κα* > *ἀδρονπιάσ'κα*, *μαζώχτηκα* > *μαζώχτ'κα* > *μαζώχ'κα*, *δάχτυλο* > *δάχτ'λο* > *δάχ'λο*, *δαχτυλίδι* > *δαχτ'λίδ'* > *δαχ'λίδ'*, *πέφτων* > *πέφτ'ν* > *πέφ'ν*.

Τὸ *τ* ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*⁴: *αὐτ'νοῦ* > *αὐ'νοῦ*, *αὐτ'νοί* > *αὐ'νοί*, *αὐτ'νοὺς* > *αὐ'νοὺς*, *αὐτ'νῶν* > *αὐ'νῶν*.

γ) Το υ χ

Μέσα στὴ λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα⁵: *ἀστόχησα* > *στόη'σα*, *ξαστόχησα* > *ξιστό'ησα*.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: *οὔ* γιὰ τὸ ἄρσενικό, *ἦ* γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ *τοῦ* γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *«ί»*⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.έ. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδιώμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *ι* στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ -αῖοι παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ -οί, π.χ. *οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισθωκλιαραῖοι—οἱ μισθωκλιοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιακοί*.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῆ¹, π.χ. *τσακίσι τοῦ χιροῦλλ' ἀπ' τῆ στάμνα*, ἀντὶ τῆς στάμνας, *τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ'*, ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, *τοῦ νιρὸ ἀπ' τῆ βρουχῆ*, ἀντὶ τῆς βροχῆς, *τὰ ροῦχα ἀπ' τὰ πιδιά*, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἄρσενικά

	Σὲ -ὸς		Σὲ -ος		Σὲ -ος
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>ἀδιρφὸς</i>	<i>οὐ</i>	<i>κουβάρους</i>	<i>οὐ</i>
Αἰτ.	<i>τοὺν</i>	<i>ἀδιρφὸ</i>	<i>τοὺν</i>	<i>κουβάρου</i>	<i>τοὺν</i>
			Πληθυντικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ</i>	<i>ἀδιρφοί</i>	<i>οἱ</i>	<i>κουβαροί</i>	<i>οἱ</i>
Αἰτ.	<i>τ'ς</i>	<i>ἀδιρφοί</i>	<i>τ'ς</i>	<i>κουβαροί</i>	<i>τ'ς</i>
	Σὲ -ῆς		Σὲ -ης		Σὲ -ης
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>μαῖταπτηῆς</i>	<i>οὐ</i>	<i>βακάλ'ς</i>	<i>οὐ</i>
Αἰτ.	<i>τ'</i>	<i>μαῖταπτηῆ</i>	<i>τ'</i>	<i>βακάλ'</i>	<i>τ'</i>
			Πληθυντικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ</i>	<i>μαῖταπτηῆδισ</i>	<i>οἱ</i>	<i>βακάλ'δισ</i>	<i>οἱ</i>
Αἰτ.	<i>τ'ς</i>	<i>μαῖταπτηῆδισ</i>	<i>τ'ς</i>	<i>βακάλ'δισ</i>	<i>τ'ς</i>
	Σὲ -ᾶς		Σὲ -ἔς		
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ</i>	<i>βασιλιάς</i>	<i>οὐ</i>	<i>βαχτῆς</i>	
Αἰτ.	<i>τοὺ</i>	<i>βασιλιά</i>	<i>τ'</i>	<i>βαχτῆ</i>	

1956, Α. Ι. Θ α β ῶ ρ η, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *ι* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τ ο μ π α ῖ δ η, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τ σ ο π α ν ᾶ κ η, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτσέδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτσέδεις

Θηλυκά

	Σὲ -ὰ		Σὲ -α		Σὲ -α	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσεις	οἱ	πέρδικεις
Αἰτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσεις	τ'ς	πέρδικεις

	Σὲ -ῆ		Σὲ -ῆ	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	ἡ	βροσχῆ	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βροσχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βροσχῆς	οἱ	ράχεις
Αἰτ.	τ'ς	βροσχῆς	τ'ς	ράχεις

Οὐδέτερα

	Σὲ -ὶ		Σὲ -ι		Σὲ -ὸ	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ
Αἰτ.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ

	Σὲ -ο		Σὲ -ο	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἰτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.
Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιοῦ.
Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμ', τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξ, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατικὴ ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονοῦ, τρία χρονοῦ, τέσσιρα χρονοῦ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
Ἐνικὸς ἀριθμὸς	
ἰγώ	σύ
μ', ἰμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἰμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἰμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μᾶς	σᾶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐτοῦ	αὐτ'νής	αὐτοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐνοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
αὐνοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνον	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κείνα
'κῶν	'κῶν	'κῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κείνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιου
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιου
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἐρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος>τίνους>τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπος—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασία τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιός — πχιὰ — πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας κ'μινιά, ὄλοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκείνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἄναφορικὲς

Ἔοσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀνω-
νυμία *δοσοί*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ἐπάρχει ἡ συλλαβική, ἢ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ
ε (*ἔπιζα, ἔγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα,*
ἦφιρα, ἦλιγα).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποῦ εἶναι
κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ *α'* πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου,
καθὼς καὶ τὸ *α'* πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλ-
λοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαραλήγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δευτε-
ρος τόνος: *ἐπιζαμι, ἐπιξαμι, ζαλίζομιστι, ζαλίζομασταν, ἔκλουθαμι,*
ἐδουναμι, ἀπλουναμι, χαιρούμιστι, γράφομιστι.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ'
θὰ *παάνου* στοῦ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικός	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔεις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχισ</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαῶτι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶῶτι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρύτονα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ἐριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
<i>παίζου</i>	<i>ἔπιζα</i>	θὰ <i>παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, *ἑ.ἀ.*, σ. 113 κ.ἑ.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, *ἑ.ἀ.*, σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, *ἑ.ἀ.*, σ. 288, Δ. Ε. Τοματίδη, *ἑ.ἀ.*, σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιζεις	θά παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θά παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θά παίξουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θά παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θά παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά παίξου	ἐπιξα
θά παίξ'ς	ἐπιξεις
θά παίξ'	ἐπιξι
θά παίξουμι	ἐπιξαμι
θά παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θά παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτική

Μετοχή

Ἐνεστώτας	ἘΑόριστος	Γιά ὄλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίξ'	παίξι	παίξουδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητική φωνή

ἘΟριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
ζαλίξουμι	ζαλίξουμαν	θά ζαλίξουμι
ζαλίξισι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξιτι
ζαλίξουμιστι	ζαλίξουμασταν	θά ζαλίξουμιστι
ζαλίξιστι	ζαλίξουσταν	θά ζαλίξιστι
ζαλίξουδι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξουδι

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θά ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κας
θά ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κει
θά ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θά ζαλιστῆτι	ζαλίσ'κατι
θά ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ	
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους	ζαλ'σμέψ', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίξιτι	ᾶς ζαλιστεῖ		
ζαλίξιστι	ζαλιστήτι		
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν		

γ) Περισπόμενα

Παθητικὴ φωνή

Ἵοριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακοιλ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θα θ'μοῦμι	θα θ'μηθῶ	θ'μήθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θα θ'μᾶσι	θα θ'μηθεῖς	θ'μήθ'κις
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θα θ'μᾶτι	θα θ'μηθεῖ	θ'μήθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασαν	θα θ'μούμιστι	θα θ'μηθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούμασαν	θα θ'μᾶστι	θα θ'μηθητι	θ'μ'θήκιτι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θα θ'μοῦδι	θα θ'μηθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μήθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μηθεῖ
θ'μᾶστι	θ'μηθητι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μηθοῦν

4. Ἄκλιτα

α) Προθέσεις

ὄι, γιά, ὤς, μί, χῶρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγγλήγορα, σήμιρα, τόρα, πόψι, ἱπροχτές, πέροσ', ὄστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχήτιρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: σαπέρα, σακεῖ, μακρά, ἀπάν', σαδῶ, σακάτ', σαπάν', τρονούο, καρσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτσ' κι ἔτσῶ, ὄμουρα, καλά, ἄλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάουσον, καθόσιτσικον, πουλύ, λίγον, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǎρα), γιά νά, άτζεβα (ǎραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, έρ.*

Θαυμαστικά: *ά!*

Λυπητερά: *άμάν! οὔβα.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός*, *Βισόκα*² — *Βισουκινός* — *Βισουκ'νός*, *Ντρουμίγκλαβα*³ — *Ντρουμιγκλαβινός* — *Δομιμγλαβ'νός*, *Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός*, *Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός*, *Άιβάτ*⁶ — *Άιβατ'νός*, *Άρακλή*⁷ — *Άρακληρός*, *Λαϊνάς*⁸ — *Λαϊνιώτ'ς*, *Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς*.

β) -σύνη: *γερός* — *γερουσέν'*, *καλός* — *καλουσέν'*.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καὶ -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπὸ οὐσιαστικά: *οὔδας*—*οὔδουδ'*, *βαράκι* — *βαρακούδ'*, *χ'λιάρι* — *χ'λιαρούδ'*, *πηρούνι* — *πηρουνούδ'*, *τσ'άλι* — *τσ'καλούδ'*, *τσιρόνι* — *τσιρουνούδ'*, *γουτζιάρι* — *γουτζιαρούδ'*, *γριβάδι* — *γριβαδουδ'*, *πιρκί* — *πιρκουδ'*, *πιδί* — *πιδουδ'*, *σπίτι* — *σπιτουδ'*.

β) -οῦδα: *λάτκα* — *λατκούδι*, *σφόρκα* — *σφορκούδα*, *ψυχή* — *ψυχούδα*,

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρουμίγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

6. Ἀιβάτ, τώρα Λιτή, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Ἀρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

8. Λαϊνάς, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

10. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθουδά*, *κόχη* — *κουχούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιουπίτσα*, *Ἀγλαῖα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἑλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Π α ρ ἄ γ ω γ α ἐ π ἰ θ ε τ α

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήγα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθουκλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'κός*, *γνώση* — *γνουσ'κός*, *νηστεία* — *νησ'κός*, *πάστρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'κός*.

Π α ρ ἄ γ ω γ α ρ ἦ μ α τ α

Ἐκὸς οὐσιαστικῶν

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάξ* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σ τ ι κ ῶ σ ὺ ν θ ε τ α

α) Οὐσιαστικῶν μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικὸ: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπιτα*, *πράσα* — *κεφτεδες* > *πρασουκιφτεδεις*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κουλονκ'θόπιτα*, *ἄλωνι* — *πέτρα* > *ἀλνόνπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιρονονόπιτα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμουζάλ'*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλαδουκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλουκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρομάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριουχτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρουνημένους*, *χουσουκέντητους*, *ἄλογουουρνάου* (ἄλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *δαπάν'*, *δακάτ'*, *δαδῶ*, *δακεῖ*, *δαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσι:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδέουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συνδιμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προουλαβάνου*, *προουφαίνου*, *προουσκάλῶ*, *προουκάννου*.
 ξί: *ξικόπικα* (ξέκοπι), *ξικαϊάζον* (κρυώνω πολύ), *ξικουπρόσκα* (ξεπρίστηκα), *ξικατόθ'κα* (καταστράφηκα τέλεια), *ξιαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται), *ξιαμαδάλωνου* (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξικουρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά), *ξιστόησα* (ξέχασα), *ξικουσταίνου* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουθῶθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρπίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπικα*, *καταστράφ'κα*, *κατάχέσκα*, *κατατρυπήθ'κα*, *καταπλακῶθ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παραπαίρον*, *παρακάμον*, *παραλόρτ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικῆς ἰδιορρυθμίης τοῦ ἰδιώματος τοῦ Λαγκαδᾶ εἶναι πολὺ λίγες. Σημειῶνω τῆς κυριώτερες.

1. Χρησιμοποιεῖ τὸ θηλυκὸ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ στή γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦπα, τὸν βρῆκα κι τ'ς τῶ-δουσα*.

2. Στῆ θέση τῆς ἀρχαίας δοτικῆς γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἔμμεσου ἀντικειμένου ἐπικράτησε ἡ αἰτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μὲ δίν'ς*.

3. Τὰ ρήματα ποὺ στὴν κοινὴ νεολληνικὴ συντάσσονται μὲ τὴ γενική τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐδῶ συντάσσονται μὲ τὴν αἰτιατική³: *σὶ λέου* (ἀντὶ σοῦ λέγω), *σὶ δίνου* (ἀντὶ σοῦ δίνω), *σὶ κάνου* (ἀντὶ σοῦ κάνω), *σὶ εἶπα* (ἀντὶ σεῦ εἶπα), *σὶ οὔμιλω* (ἀντὶ σοῦ ὀμιλῶ).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α	
<i>ἀ γ έ λ̄</i> ἦ, ἀγέλη, ἀρχ. ἀγέλη· <i>σὺρ'</i> τοὺ <i>μαλάξ'</i> σ'ν ἀγέλ'.	<i>ἀ γ ρ ι δ ᾶ</i> ἦ, τὸ δοκάρι, πάτερο τῆς στέγης· δᾶ <i>σὶ κομάσον</i> ἀπ' ν' <i>ἀγριδά</i> .
<i>ἀ γ ι ᾶ ρ'</i> τοῦ, ἔλεγχος μὲ ἀντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ῆ γ ο υ ρ α</i> , ἐπίρρ., γρήγορα.
<i>ἀ γ ε ι ὶ</i> τοῦ, ἀρχ. ἀγγεῖον· <i>φέρι μι</i> τ' ἀγεῖό.	<i>ἀ γ ρ α</i> , ἄγουρα· <i>ἄγρα εἶνι</i> τὰ στα- φύλια σας.
<i>ἀ γ ῖ δ α</i> ἦ, ἀρχ. ἀκίς· <i>μὲ βῆκι μιὰ ἀ-</i> <i>γίδα</i> στοὺ δάχ'λον.	<i>ἀ γ ρ ι ᾶ δ α</i> ἦ, εἶδος χόρτου.
<i>ἀ γ λ η σ ι ᾶ</i> ἦ, ἐκκλησιά· <i>πάει σ'ν</i> <i>ἀγλησιά</i> .	<i>ἀ γ ρ ῖ δ α</i> ἦ, τὸ ἄγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ ο υ ν ῆ</i> ἦ, ἐγγονή· δᾶ <i>πααίνου</i> σ'ν <i>ἀγονή μ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ᾶ ζ ο υ</i> , ἀγριοκοιτάζω.
	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ῶ</i> , τὸν ἀγροίκηση.
	<i>ἀ γ ῦ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , ἀγύρευτος· <i>στοὺν</i> <i>ἀγύριφτον</i> νά πᾶς.
	<i>ἀ γ ῦ ρ '</i> σ τ ο υ ς, ἀγύριστος· <i>ἀγύρ'-</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδο-
νικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 145.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμε-
ρολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

- στον κινάλ' ἔχ'.
- ἀ γ ῶ ἰ τό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον·
τ' ἀγῶτ' ξυπνάει τὸν ἀγουριάτ'
(παροιμ.).
- ἀ δ ε ἰ ἄ ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαι-
ρῶν δὲν ἄδειασα νὰ ἔρπον.
- ἀ δ ρ ὄ ς, τραχὺς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὸν
εἶναι τὸν μαλλί.
- ἀ ζ ἄ λ' ἦ, ἀνθρακιά· νὰ πάρον λίγ'
ἀζαλούδα ἀπ' τὸν οὐτζάκι σ'·
ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄξευκτος· ἄξιφτον εἶναι
τὸν τάϊ.
- ἀ κ ὄ λ λ α ἦ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ.
colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, βρεῖ
πιδί μ'.
- ἀ κ ο υ λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.
- ἀ λ α φ ρ α ἴ ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλά-
φρουσῆ οὐ ἄρροστος.
- ἀ λ ἔ τ ι ρ τοῦ, ἄλέτρι.
- ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο,
2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιώς πᾶς
χαμένους.
- ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ.
ἀλλέως.
- ἀ λ λ ο ἰ θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοίθωρος.
- ἀ λ' β ἰ ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ·
ἀλ' βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῆ
παλικαριά του.
- ἀ λ' ν ὀ π ι τ ρ α ἦ, κυλινδρική πέτρα
ποῦ ἀλώνιζαν τῆ σίκαλη καὶ
τὰ κουκιά.
- ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.
- ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυ-
τον τοῦ ἔχον τοῦ τάϊ.
- ἀ μ ἄ ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος
γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ.
- ἀ μ α ν ἔ τ τοῦ, ἐνέχυρο· τουρκ. e-
manet.
- ἀ μ α ν ἔ ς οὐ, τραγοῦδι.
- ἀ μ ἰ λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.
- ἀ β ἄ ρ α ἦ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ.
barra.
- ἀ β ἄ ρ' τοῦ, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύον-
ται τὰ δημητριακά.
- ἀ β ἔ λ' τοῦ, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.
- ἀ β ο υ δ ῶ, ἐμποδιζῶ· ἀβονδήθ' κι
κι ἐπισί.
- ἀ ν ἄ θ ι μ α τοῦ, ἀνάθεμα· στ' ἀνά-
θημα νὰ πᾶς.
- ἀ ν α κ α τ ο υ σ ι ἄ ἦ, ἀνωμαλία, τα-
ραχή· τί ἀνακατοσιές ἔχῃτι;
ἀ ν α μ ο υ ζ ἄ λ' ἦ, ἀνεμοζάλη.
- ἀ ν ἄ π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος·
ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.
- ἀ ν ἔ μ' ἦ, ἀνέμη ποῦ μαζεύει τὸ νῆ-
μα.
- ἀ ν ἦ μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ.
ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηροῖον ἀνήμι-
ρον εἶναι.
- ἀ δ ἔ τ' τοῦ, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶ-
χουμι ἀδέτ'.
- ἀ δ ρ ἔ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ.
ἐν-τρέπομαι.
- ἀ δ ρ ο ν π ῆ ἦ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐν-
τροπή.
— Κι ἂν σοῦ φίλησι βρεῖ κόρη μ'
τί κατάλαβες;
— Δὲν κατάλαβα μούρ' μάνα μ',
ἀδροντιάσ'κα.
- ἀ ν' ῶ ὄ ς οὐ, ἀνιψιός, ἀρχ. ἀνεψιός.
- ἀ ν ῶ ἱ τοῦ, ἀνώγι, ὁ ἦμιυπαίθριος
ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου·
ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.
- ἀ ξ ἄ δ ε ρ φ ο ς οὐ, ἐξἄδελφος, ἀρχ.
ἐξ-ἀδελφος.
- ἄ ξ ὅ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.
- ἀ ὀ ὄ τ ῶ' τοῦ, καρότο.
- ἀ π α ρ ἄ λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπα-
ράλλαχτος.
- ἀ π ο υ κ ρ ἄ ἦ, ἀποκριά· 'πόφι εἶν'

ἀπονκρές.
 ἀποβλιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τὶς β'νιές και τὶς κουπρές τὶς
 ρίχνομι ὄξον στὶς ἀπουλιάνις.
 ἀποβλῶ, ἀπολύω· ἀπουλιῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποβροχίχνοβ, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόρρ'ξι ἢ Ρίν-
 κων τοῦ πιδί.
 ἀποβστονομώνον, ἀποστομώνον.
 ἀποβχτιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀποχτιήης
 κείνον ποῦ ἀποθ'μῆης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσον στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζον, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζον τὰ ψουμιά.
 ἀραδίζον, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'·
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιρὸ ἔχον
 νὰ δ' δρωῖ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 Ἀράπ'ς οὐ, Ἀράπης.
 ἀράπ' δονβαρί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχγεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 Ἀρβανίτ'ς οὐ, Ἀρβανίτης.
 ἀργαλειός οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχάλια· δόσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξον, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζον, ρημάζω· ν' ἀρμάξουν
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 Ἀρμένονς οὐ, Ἀρμένιος.
 ἀρμύρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμυρίσ-
 του.

ἀρωχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρωχτ'δι κανιένας.
 ἀρταίνον, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σῆμιρα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχύτιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κων.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· δίπ ἀστόησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· σουλήνης κρέμονδι σ'ν'ἀστρι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποῦ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ' τοβς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 ἀτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νά, ἀτ'νοί
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζον, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγνι.
 ἀφ'κράζονμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροθῶμαι· τί ἀφ'κρεῖθι
 μουρῆ;
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξον ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἀφαστοβς οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνα
 μας φέτους.
 βαίξον, γέρονς, ἀρχ. κλίνω· βαῖσι
 τοῦ κλονάρ' ποῦ τὰ κωδῶνια.
 βάλᾶ ἢ, βουβάλα. εἶσι χονδρῆ σὰν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἦσον βρὲ βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μὰ β ά ξ' μ ο υ κ ά μ' αὐτὸς οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί γιὰ βαρδινάρκις μᾶς πέρασις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα πού παί-
 ζουν τὰ παιδιὰ· ἄν σὶ κουπανίσουν
 μιὰ μ' αὐτό, τὸν κιάλ' σ' δά
 γυρίσ' σὰ βαρτιλιέσκα.
 β α σ ῖ ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στα λότα τ'.
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶνι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἄν ἄρ-
 πάξουν τ' βασταγαριά κι σ' ἄρ-
 χίσουν!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δέν ἔχ' β ά σ' ἤ κ ο -
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δέν ἔχουν
 β ά σ' σὶ τί μὲ λιές.
 β ι ὀ τ ο ῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πολλὸ βιὸ ἔχ' αὐτός.
 β ῖ γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ῖ γ λ ῖ ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς πὸν δὲ σὶ βίγλισα.
 β ῖ δ ρ α ἤ, ὑδρόβιο ζῶο τῆς λίμνης
 με δέρμα γούνινο.
 β ῖ λ ά ν' τοῦ, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ὄ ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κοντέλ' θά κάν'ς.
 β ο ὄ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ὄ τ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ά ἤ, βουνιά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές πὸν μᾶισα φέτους
 μὲ φτάν' γιὰ τὸν καζάνι μ'.
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθ'καν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ὄ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ῖ τοῦ, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, βάλλ' τοῦ πέτ'-
 νου νὰ βράσῃ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσ' εἶχι ἄμυρα.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔταθι γάγγραινα.
 γ α δ ο ὄ ρ' τοῦ, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'.
 γ α ῖ τ ά ν' τοῦ, γαϊτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ δλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγεία· οὐλον
 γειά νά 'ῆς.
 γ ι ά, σύνδ., γιὰ θαρθεῖς, γιὰ θαρθῶ.
 γ ι α λ ὀ ς ο ὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαραῖ θά πᾶμι στοῦ
 γιαλὸ νὰ ψαρέψουμι.
 γ ι ά λ' τ ζ μ α τοῦ, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ' τοῦ, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak' τοῦ λαγὸ δέν τὸν βαροῦν
 στοῦ γιατάκ'.
 γ ῖ ζ β α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τοῦ κιοῦπ' στ' γίζβα.
 γ ι ν ά τ' τοῦ, πείσμα, τουρκ. inat'
 τί γινάτ' πὸν ἔ'εις!
 γ ι ν α τ ῆ ς ο ὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ ῶ ά ρ ο υ ἤ, γινατσάρον γ'-
 ναίκα εἶδι.
 γ ι ὀ ζ μ ο υ ς ο ὐ, ἡ δύσμοσ.
 γ ι ὄ ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τοῦ χου-
 ράφ' στοῦ Βαροδὰ δὰ τοῦ σπει-
 ρον γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ῖ ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοῦ μᾶτ';
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τοῦ, πάπλωμα· τί
 μουρῆ κουκλώθ'κις ἔστ' μὲ τοῦ
 γιουργάν;

γιοφύρ' του, γεφύρι, άρχ. γέφυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν τὰ μάτια μ'.
 γαβώνομαι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούν· τί χονδρή γάζγα πον' έκαμεις;
 γαίλιές ού, στενοχώρια· ά, γι' αυτό ίις γαίλιέ μη βάζ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. άρα· γάλιπα, θάοθ', ή μι ψήματάσιν;
 γαλδιρίμ' του, λιθόστρωτο· τουρκ. kaldirim.
 γάροβανος ού, μαύρος· γαοβάνιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαοκλιάνοις ού, λάρυγγας· άν σι πιάσον δά σι βγάλον τον γαοκλιάνον σ' καμηέν'.
 γάτσινου του, βουκέντρα.
 γ'βανω, κουβαλω.
 γβάρα ή, τάφος· άν σι βρω στον δρόμον d'γβάρα σ' δά σι κάμον.
 γ'βās ού, κουβάς.
 γιγέρ' του, γαϊδουράγκαθο· μαχαλάς μας γιόμουσι γιγέρια.
 γιζιρω, περιφέρομαι· γιζέρτασιν πονλδ' σήμια.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιοβξιλίμ'ς ού, άμορφος· γιοβξιλίμ'ς άδρας.
 γιοβξιλίμ'κα, άμορφα· στ' γειτονιά μας έχονμι γιοβξιλίμ'κα κοροτσιούδια.
 γιούμ' του, μετάλλινο κανάτι· τουρκ. güüm' γιόμουσι του γιούμ' νιοό.
 γιοιυορέ-παοασί, δημοτικός φόρος· σβήσθημι άπ' τὰ χαοτιά να μη πληρώσσοι γιοιυορέ-παοασί.
 γιοιυορέ ής ού, τελευταίος· λιόμ

γιοιυορέ ής είνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ. glava· σφάλιθ' τή γλαβανή.
 γλέφαρος ού, μέτωπο· ά σι δώσοι μιά στον γλέφαρον.
 γουλόβαρος ού, γυμνος· γιατι γουλουθαοίσοιτι έτθ';
 γουστονριτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, έπίρρ· γουτζιάμ άδρας γίγι.
 γουτζιάρ του, μικρός κυπρίνος.
 γρημνός ού, γκρεμός, άρχ. κρημνός· έπιθι στον γρημνό.
 γλέποιν, βλέπω· τί γλέπ'ς βοέ χάτα;
 γλιανός ού, είδος ψαριοϋ, άρχ. γλάνις ή γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· έμεις τοικουκουρές γ'νιέκις είμασι.
 γνομ'κός, έπίθ. συνετός.
 γνοσ'κός, έπίθ. γνωστικός, μυαλωμένος.
 γνώμ' ή, άρχ. γνώμη· μι τή γνώμ' πον' έεις προικουπη δέ θά δής.
 γόρονομα του, άργωμα· να πάς ταχιά να γουογής τον χονοράγ'.
 γουγάοιν, γογγω, άρχ. γογγύζω· άνήβοιρ' είνι κι γουγγάει.
 γ'δι του, γουδι· φέρι τον γ'δι για τ'ς σκοιοδαλιά.
 γουνατίτσα τά, ή Πεντηκοστή.
 γουναιδ' του, ή άκρη του ψομιου ή τής πίτας.
 γοαίνον, άνοιγω τδ μαλλι με τὰ χέρια.
 γοιυορέδ' του, κυπρίνος.
 γοιυορέζον του, ύφασμα μάλλινο, χοντρό, ύφαμένο στον άργυλειό και χτυπημένο στή νερο-

τριβιά.
γυρὶ τσὺ, ὕνι, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἢ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἢ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λήθηρα ἢ, δαχτυλήθηρα.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἢ, φράγμα.
διαλέγωμ, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργιστρον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφορον τοῦ, ὠφέλεια· 'ποῦ
τῆ σένα δὲν ἔχον διάφορον.
δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δικαίος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφιραμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἢ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διεπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπῆ τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκ' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάου.
δ'λειά ἢ, δουλειά.
δόγα ἢ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόδι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἢ, δόση· παίρον μὲ δόσεις.
δοκράνα ἢ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῆ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἀλωνισμό.

δοδάγρα ἢ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακνιά ἢ, ροδακνιά.
δοράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἶμι, εἶμαι.
ἐνισ', ἢ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἐρ! ἐπιφώνημα.
ἔτδ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἔχου, ἔχω.
ἔχτρα ἢ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τὸν
ἔχου.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνιτι.
ζαπώνου, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτσι.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἡ
κρίνα μὲ τὸν ζάχαρ';
ζαχαράτου τοῦ, κοφέτο.
ζγουριά ἢ, ἀρχ. σκωρία· τὸν σί-
διρον γιόμουσι ζγουριά.
ζέγλα ἢ, ζεύλα.
ζέγκα ἢ, χελώνα· γδιοῦδαν ζέγκις.
ζιάβα ἢ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φοννάζ'ν, κίρὸς θὰ χαλάσ.
ζιαβαρόκας οὐ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκε-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ'ς, ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρο ἢ, ζηλιάρ· πουλὸν ζι-
γιόρον μὲ εἶσι.

ζ λ ω, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ξ' μά τι σμα τού, ζεμάτισμα· ξ' μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.
 ζ β έ θ ι ρ ο υ ς ού, συμπέθερος.
 ζ β ι θ έ ρ α ἢ, συμπεθέρα.
 ζ β ο υ ρ ί ζ ο υ, ὀμιλῶ· πονλὸ ζ β ο υ-
 ρίεις.
 ζ' ν ά ρ' τού, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.
 ζ ν ί χ' τού, λαιμός· τὸν ζ ν ί χι' σ'
 νά πιστῆ (κατάρα).
 ζ ό ρ τού, βία, δυσκολία, τουρκ. ζογ'
 έχον ζ ό ρ ἀπὸν παράδις.
 ζ ο υ γ λ ό ς, ἐπιθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.
 ζ ο ύ λ ε ι α ἢ, ζήλεια· τὸν ζούλιφα.
 ζ ο ύ ρ α, ζαρωμένος· αἶε κατάσει
 ζούρα ἐκεῖ.
 ζ ο υ ρ ζ ο ύ ν α ἢ, εὐκοιλότητα, διάρ-
 ροια· ἴ μουρη πῶς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζουρζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθ'κα.
 ζ ο ύ τ λ α ς ού, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένος ζούτλας κατάντ'σι.
 ζ υ μ ο υ τ' κ ἠ ἢ, σκαφίδι· πλόν'
 τῆ ζυμωτ'κῆ· εἶνι γιονμάτ' προ-
 ζύμα.

Θ

θ ά μα τού, ἀρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.
 θ έ ρ μ' ἢ, πυρετός, ἀρχ. θερμῆ·
 μι θιρμέν'· κάθι μέρα.
 θ ά ρ ρ' σα, θάρρεσα, ἀρχ. θάρρος.
 ' θ η μ ι ρ ί δ α ἢ, ἐφημερίδα.
 θ ι ο υ τ' κ ά τ ά, θεῖα· θιοντ'κά πρό-
 ματα αὐτά.
 θ ο υ ρ ι ά ἢ, ὄψη· τί θουριά μούρ'
 εἶν' αὐτή!
 θ ρ ό μ μ α τού, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρύμμα· δόσιμι μισό κιλό
 θρούμματα.

I

ι β λ ι ά τ' τού, παιδί· τ' νούς ιβλιάτ'
 εἶσι;
 ι γ ώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.
 ι κ ι δ ι τού, δειλινό· ικιδι ἔγινι, δὲ
 θά φάμι ἀκόμα;
 ἰλάφ' τού, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.
 ἰ λ έ ρ' τού, γιλέκο· δόσιμι τὸν ἰλέρ'.
 ι β ρ α τ ί ζ ο υ μ ι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' πὸν ἰβραδίσκι νά
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίποιτα.
 ἰ ξ ό ν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 ἀπὸν δένα.
 ἰ π ρ ο υ χ τ έ ς, ἐπίρρ., προχθές.
 ἰ π ρ ο υ χ τ ι σ' ν ό ς, προχθесινός.
 ἰ ρ γ ά τ' ς ού, ἐργάτης.
 ἰ ρ ε ύ ο υ, γυρεύω· ἄμα ἰρεύς νά σι
 κάμουνι κι καμιά προουξινιά.
 ἰ β ι α, ἐπίρρ., κατ' εὐθεϊαν· ἴσια τὸν
 δρόμον τραβα.
 ἰ σ ι ά ζ ο υ, ἰσιάζω· ἰσιάζον τὸν χου-
 ράφ'.
 ἰ σ ι α μ ι, ἔως· ἴσιαμι ν' ἀδλή.
 ἰ σ ι ο υ ς, ἐπιθ., ὄρθιος, εὐθύς.
 ἰ τ ς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλονγον.
 ἰ φ κ ἠ ἢ, εὐχή.
 ἰ φ κ ι ο ὄ μ ι, εὐχομαι.
 ἰ φ κ ο ν λ ι ά ἢ, εὐκολία.
 ἰ χ τ έ ς, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νά
 ἔρτ'.
 ἰ χ τ ι β ά ρ' τού, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.
 ἰ ψ έ ς, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

κ α β ά ρ' τού, λεύκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. κανακ' τὰ καβάκια ἀπ' *καπαρδίζο*ν, φουσκώνω, περη-
 ν' αἰλούδα μ' τράνιψαν. φανεύομαι· μὴ καταρδίεις τό-
 σαβραῖζ' τοῦ, νυφικὸ πέπλο. σον.
 καδὶ τοῦ, ἀρχ. κάδος· μέγας *καπάρο*ν τοῦ, καπάρω· ἰταλ. ca-
 κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα- παρρα.
 φυλιῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ *καπισιόλ'* τοῦ, σκουφάκι τοῦ
 ἀλευριοῦ· τ' ὄριξίς τ' ἀλεύρ' μωροῦ.
 στοῦ καδί;
*κάδρο*ν τοῦ, πλαίσιο, κορνίζα· *καπίστρ'* τοῦ, καπίστρι· λατ. ca-
 σπονδαίον *κάδρον* μὴ εἶδι. pistrum.
καζαδῶ, κερδίζω· ποικίλεις *καπούλια* τά, πισινά, *καβαλίκα*
 δις καζάντ'σα. ἔρχιτι *στά καπούλια*.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* *καρά*, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
 στοῦ κόσμον. *καραγάτσ'* τοῦ, φτελιάς· τουρκ.
καῖτση, κουνιάδος τοῦ γαμπροῦ. *caragağaz*.
κακάτσ' τοῦ, ξηρὴ βλέννα· *καροούλ'* τοῦ, παρατηρητήριον
 ῥὴ κατατσιάρον *πιδί εἶνι!* *καραούλ'* ἔπιασι.
καλιακούδα ἢ, κάργια· *μαύρους* *καροφιλιὰ* ἢ, γαριφαλιά.
 σὰ καλιακούδα εἶδι. *καροφιλιὰ* τά, γαριφαλά.
*καλί*ν', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ *καρδάρα* ἢ, δοχεῖο ἀρμέγματος
 κίτρινο χρῶμα. καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καλοσυρὰ ἢ, καλογριά. *καριόλα* ἢ, κρεβάτι· ἰταλ. car-
 Πέδι-δέκα *παπαδιές* *tiola*· ἔσπαθ' ἢ *καριόλα* μ'.
 κι ἄλλες τόσες *καλονορῆς* *καρβολότ'* τοῦ, ξύλινο ἐργα-
 στὰ βαμπάκια *σκάλιζαν*, *λεῖο* μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια
 ξανά τὰ *βοτάνιζαν*. γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
Δίψασαν οἱ παπαδιές, *καρδί*, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. kar-
 πρόσταξαν οἱ *καλονορῆς:* *κιεῖ καρδί* ἀπὸ μᾶς *κάθ'τι*.
καλοόχνηκους, ἐπιθ., καλός· *καρτάλ'* τοῦ, γεράκι· τουρκ. kar-
 καλοόχνηκον *κουρτσούδ'*. *tal*· *μαλλώνον* σὰν τὰ *καρτά-*
καλοσυρὸ ἢ, παραθύρα· *πάρι* *λια*.
 τὰ *σπίρτα* ἀπ' *καλονορῆδα*. *καρτέρ'* τοῦ, ἀρχ. ἐνέδρα.
κάμα ἢ, δίκωπο μαχαίρι. *κάσια* ἢ, εἶδος φαγητοῦ· σιταρί-
*καμί*ν' τοῦ, ἀρχ. κάμινος. σιο ἀλεύρι καμένο μὲ σκόρδο
*κάβο*σσο*υς*, ἀντων., κάμποσος. ἢ χωρὶς σκόρδο καὶ σθησμένο
*κανέ*νας, ἀντων., κανένας. μὲ ξύδι. Τὸ βράζουν μὲ νερὸ
*καδί*ζο*ν*, πειθω· *τρομάξα* νὰ τὸν *κασιδιάρ'* οὔ, ἀνθρωπος φω-
*καδί*σον. ροῦπερήφανος καὶ ἀκατάδεχτος.
καπάξ' τοῦ, κάλυμμα.

- κασμέρ'* τού, 1) γελοῖος· *κασμέρ'*
γίγισ'· 2) ντροπή· δὲν ἔ'εις *κασ-*
σμέρ' πού λές τέτοια λόϊα;
καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ
 καστανὸ χρώμα.
κάτ, ἐπίρρ. κάτω *κάτσι*, *κάτ'* σὶ θέ-
 λου.
κατ'βαίνου, κατεβαίνω.
κατέφλι τού, κατώφλι· ἄλλ' *φου-*
ρά νὰ μὴ *βατήεις* στοὺ *κατέ-*
φλι μ'.
κάτι, κάτι· *κάτι* μὲ εἴπεις *κὶ σὺ*.
κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἔνα πλαστὸ
 τρώει σ' *κατσιὰ*.
κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ·
 ἄλευρι καλαμποκίσιο, βρασμένο
 πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ
 τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.
κατσίραδίζου, ξεφεύγω· μὲ *κα-*
τσίρατσί.
κατώι τού, κατώγι· ἔχασα τ' *μα-*
σάλου μ' *κὶ* δὲν *βόρῃσα* νὰ *πατώ-*
σον τοὺ *κατώι*.
'κείνους, ἄντων., ἐκείνος.
κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.
κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρη-
 στο.
κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ.
kilim' τὰ *πῆρις* τὰ *κιλίμα* 'πό-
 ξου;
κιραμ'δάς οὐ, κεραμοποιός.
κιρκινέξ' τού, τὸ πουλι κύρ-
 κος.
κιρπίτθ' τού, πλιθί· *αἴριον* θὰ
κόφουμι τὰ *κιρπίτσια*.
κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας·
κιστουβέξ' εἶνι *θ'κιά* σ' *θυγα-*
τέρα.
κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.
κιτιρνοὺς, ἐπίθ., κίτρινος.
- κιχλιβάρ'* τού, κεχριμπάρι, ἀρχ.
 ἤλεκτρον.
κλαδουκόπους οὐ, ἐργαλεῖο
 γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.
κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.
κλειδογάβανου τού, ξύλινο
 δισκοειδὲς σκευὸς· χωρίζεται σὲ
 δύο τμήματα πού κλείνουν βι-
 δωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές,
 λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.
κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι
 μὲ ρεβυθένια μαγιά· *σὰ μάδα* *γί-*
gan τὰ *κλίκια μ'* *φέτους*.
κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ.
 λύγξ· *κλότσκα* τὸν *ἐπιασι*.
κοκκί'ν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο
 βόδι.
κόκκ'νου τού, κόκκινο.
κόρδα ἢ, φόβος· *κόρδα* τὸν *πῆγι*.
κότθ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν·
ἂν σὶ *βαστᾶν'* τὰ *κότσια* *πάνι*.
κοξίρκα ἢ, χαρούπι· *δῶσι* *στά*
πιδιά *λίγισ* *κοξίρκισ*.
κοῦνιάξ' τού, μπίλια.
κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυ-
 κοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.
κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.
κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκού-
 φια πλεχτῆ· *τί τρανές* *κοκου-*
λιάτρῖς πού *βᾶεις*;
κοκουμάφκα ἢ, κουκουβά-
 για· *κοκουμάφκῖς* νὰ *κάνουν*
φουλιὰ στοὺ *σπίτι* σ' (κατάρα).
κοκουσίνα ἢ, κοτόψειρα.
κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει
 τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.
κοβονκάτθ' τού, γλυκοπατάτα.
κοβουβαριά ἢ, γύμνια· *βάλ'*
τοὺ *σιάλ'* νὰ *σκιπάης* *δ'* *κου-*
λουβαριά σ'.

κουλοβαραίνα ἢ, πίτα μὲ κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κουλοβαραίσκα, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῆ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κουμαδαίρονον, διοικῶ, κανο-
νίζω· κουμαδαίρον' τοῦ σπιτί
τ' μιὰ χαρά.

κουμάδου τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· σὶ θὰ μὶ
κάμ'ς κουμάδου;

κουμάθ' τοῦ, κοτέτσι· γιόμου-
σὶ τοῦ κουμάθ' κοκουδίνις.

κουβάξ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κούνια ἢ, κούνια· κούνια ποῦ δὶ
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κουνοστίζουμι, συναναστρέ-
φομαι· μὶ ποῖον κουνοστίζισῶ;

κουδράτου τοῦ, συμφωνητικὸ,
συμβόλαιον· νὰ κάμουμι ἕνα κουδ-
ράτου γιὰ τοῦ χουράφ'.

κουπάνα ἢ, σκάφη.

κουπούξ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὶ εἶσι.

κουπρα ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μᾶσι τίς κουπρές.

κούροβουλον τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούροβουλον γίγισ.

κουρίνα ἢ, φλοῦδα ψωμοῦ· μὶ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κουροκουλούξ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρο-
κουλούκια νὰ σκιάζουδι καλα-
κοῦδισ.

κούρτσα, ἔβαλα, τοποθέτησα.

κουσιάζου, τρέχω· κουσιάζ' τι

σὰ χούλαβις οὐρνίθις.

κούτλους οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλά σιτάρι.

κουτοῦξ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
küçük· κόφι τοῦ κρέας στοῦ κον-
τούξ'. Ἴτς δὲ σὶ κόβ', κουτούξ'
εἶσι.

κουτσάξ' τοῦ, ἄγγιστρο σαμα-
ριοῦ.

κούξ' ἢ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κρέχτους, ἐπιθ., τραγανός· ἔφα-
γα κρέχτα κινάδα.

κρίνα ἢ, κουτί· ἢ κρίνα δὲν ἔξ'
ζάχαρ'.

κρός τοῦ, κρόσσι.

κρότους οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σ'κι ἕνας τραγανός κρότους.

κρουαδίξ', κάνει κρού· ἀρχισῶ
νὰ κρουαδίξ' οὐ κρούς.

κρουὰ ἢ, κουνιάδα τῆς νύφης.

κφάρινα ἢ, κουφή· κφάρινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέϊ ποῦ παιῖς.

Λ

Λάγαζα-χαβασί, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λάγαμα τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούδι μ' πουδουκλώθ'κι κὶ λά-
γαξὶ τῆ μέση τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἕνα ἀγὸ νὰ δ' πιρπατί-
ξουμι, γιὰ νὰ δυοῦμι ποῦ εἶμι
τοῦ λάγαμα.

λαλαγίτα ἢ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγίτις, τσ' ἀλυνήσ'κα.

λάλας οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λαλίν' τοῦ, τσόκαρο· δῶσι μ' τὰ
λαλίνα νὰ πάον στ' γειτόν'σσα.

λάμια ἢ, ἀρχ. λάμια.

λαβουδὴ ἢ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφή τῶν ἄρνιων·
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβουδές
γιὰ τ' ἀρουόδια.

λάπατον τοῦ, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατρῶς.
λαπκάνιζον, τρώγω λαίμαργα·
τὰ ἀρουόδια, τὰ σαυμαδοῦδια
τὰ λαπκάνιξις.

λάτκα ἢ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· φέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λατκούδα ἢ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λαχανιάζον, κοντανασαίνο, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὄγιες, τοὺν λαχάνιασι.

λαχταρῶ, λαχταρῶ· λαχταρῶ
νὰ φάον φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λέον, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λέρα ἢ, ἀκαθαρσία.

λέκν' τοῦ, λεκάνη.

λημόρ' τοῦ, μνημοῦρι· δὰ σὶ κά-
μον τοὺ λημόρ.

λιλίτσ' τοῦ, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λιξουράδα ἢ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδις σὶ ἔστειλι
ἀνιφάσ'.

λιξούρ'ς οὐ, λαίμαργος· τί που-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶσι;

λιούβα ἢ, πῆλινο βαθὺ πιάτο.

Πιριποῦ δροσουόλια μου

παρακάλ'σι τοὺ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βροχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρις τοὺ πιρὸ

λιούβις-λιούβις τοὺ κρασὶ

κάθι στάχν κὶ κιλὸ

κάθι κούρβον κὶ μιτρό.

λιστι τοῦ, εἶδος ψαριοῦ.

λιφτόκαρον τοῦ, φουντούκι.

λιφτουκαρὸν ἢ, φουντούκι.

λιχνιστήρ' τοῦ, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλιο», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
ἀλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λιχνὸς οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λιχούδ' τοῦ, μωρὸ· νύφη μ' ἔκαμι
λιχούδ'.

λουγγούρ'ς οὐ, τεμπέλης· δγέ τονν,
μουρῆ, τοὺ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λουγιουρνάον, ὄλο γυρίζω.

λουκάδα ἢ, μαγειρεῖο· πῆγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λουλάζ' τοῦ, χρώμα.

λουβουρρίζον, τρώγω πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονίτζ' νὰ λουβουρρίζουμι
λίγον.

λούρδα ἢ, μυζήθρα.

λουρνά, μαλακά· τί θρὲ θύκα
ἔφαῖς κὶ λουρνὰ τὰ βγάεις;

λούσκα, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λούτα, μούσκεμα· λούτα ἔγνι.

λुकαντζούρ'ς οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λουκαν-
τζούρ'ς ποὺ εἶσι;

M

μαγράνα, τίποτα· ξανὰ κὶ γῶ
δὰ σὶ στείλων μαγράνις.

μάδα ἢ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιὰ.

μαζώχρον, μαζεύω· τί μουρῆ
μαζώχκητι οὐλῖς ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὰ κάμιτι;

μάϊ τάπ' τοῦ, κοροϊδία· ξιστόη-
 σις τί μαϊτάπια σὶ ἐπιξί;
 μαϊταπτὸ ἤσ οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροϊδεύει· Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-
 τοιοι μαϊταπτὸ ἤσιδις.
 μακάρ', εἶθε.
 μακάρτ' τοῦ, στρωσίδι· τουρκ.
 makat.
 μακρά, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τὸν σκ'νὶ (παροιμία).
 μαλάξ' τοῦ, ἀρσενικὸ βουβαλάκι·
 σὰ μαλάξ', βρε πιδί, μ' ἀλείφκεις!
 μαλάτσκ α ἡ, θηλυκὸ βουβαλάκι.
 μάλε ἡ, μάνα.
 μάνι-μάνι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρε-
 τον μάνι-μάνι.
 μάδαλους οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἢ πόρτα· ξιμαδάλουσι
 τῆ βόρτα.
 μαδάρα ἡ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
 μαδάρα.
 μαδαράκ'ς οὐ, κακοντυμένος·
 μαδαράκ'ς εἶσι.
 μαξοῦλ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul· τ' ἀβέλ' ἔχ' καλὸ μαξοῦλ'
 φέτους.
 μάξους, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 σὶ εἶπα ἔτσ'·
 μαράξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz· τὸν τρώει τὸν μαράξ'.
 μαραζιάρ'ς οὐ, μαραζωμένος.
 μασάλ' τοῦ, παραμῦθι· τουρκ. ma-
 sal· τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὶ λές;
 μαστραβάς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγον νερὸ στοῦ μαστραβά
 νὰ πρῶν.
 μάτ' τοῦ, 1) μάτι· μὶ πόνισι τοῦ
 μάτ'· 2) βασκανία· ἔσκασι ποῦ

μάτ'.
 ματάν' τοῦ, ξυνόγαλο.
 ματιάζου, βασκαίνω· οἶλον μα-
 τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.
 ματόκλαδου τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.
 ματσάλου ἡ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.
 ματσιαρόκοβς οὐ, γάτος.
 ματσούδ' τοῦ, γατάκι· τί μουρή,
 δὲ σ'κόθ'κεις χαροή, τὰ ματσού-
 δια σ' σὶ βύζιναν;
 ματσούξ' τοῦ, παλούκι.
 μαχμουρλῆς οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· μαχμουρλῆς μὶ
 φαίνισι.
 μετελίξ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.
 μέτσκα ἡ, ἀρκούδα· νὰ σὶ πατήσ'
 ἡ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.
 μηνίγγ' τοῦ, μηλίγγι.
 μιιάζου, ὁμοιάζω· μίαις πονλὸ
 μὶ τ' μάνα σ'.
 μί, μίτ, πρόθ., μέ· μὶ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὶ μίτ αὐτὸν θὰ φύου.
 μιρούσ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
 λές' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιρούσ';
 μιθοκκλιάρ'ς οὐ, μεθυσμένος·
 οὐ μιονκκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
 χτάξ'.
 μιλιόν' τοῦ, ἑκατομμύριο. ἰταλ.
 milione.
 μισάλα ἡ, τραπεζομάντηλο.
 μισάλ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.
 μισαλούδα ἡ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶσι;
 μισίρ τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μισίρ' μας τράνιφι.

μῖσῖρκα ἢ, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μῖσῖρκα φουσκών'.

μῖσῖτ'ς οὐ, μεσίτης.

μλίνα ἢ, τυρόπιτα· ἔκαμα μιὰ
μλίνα *σῆμυρα!*

μ'νὶ τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.

μόλαβουζ, ἐπίθ., ἤσυχος, ἀτά-
ραχος.

μουζαβίρ'ς οὐ, σπιουῖνος.

μουζαβίροβ ἢ, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.

μουκαέτ'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
ρος.

μουκαῖτιὰ ἢ, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μουκαῖτιὰ δὲν ἔ'εις.

μουλόχα ἢ, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.
μουλύφ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.

μουλφίζου, ἀπρίζω· *για τ'*
Πασκαλιὰ δὰ μουλφίσου τοῦ
σπίτ'.

μουλώνονο, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
ἢ μυλλαίνω· *μούλοννι, μουρῆ,*
πλιά!

μουρμουλίζου, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κομ'θῆ.

μουρδάρ'ς οὐ, ρυπαρός.

μουρδαρεύον, λερώνω.

μουσάδρα ἢ, ντουλάπα γιὰ τὰ
στρώματα.

μουσαφιρ' - οὐδάς οὐ, δωμά-
τιο ὑποδοχῆς· *στρωῶσι τοῦ μου-*
σαφιρ' οὐδά.

μούτζα-μουτζατάρκα, τὸ
παιγνίδι, τὸ «κρυφτό».

μούτλακ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.*

μούτθινου τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μουρῆ, τοῦ μούτθινου
νὰ κάμον καμιὰ δ'λούδα.

μούτθκα ἢ, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποῦ ἔκαμς!

μουχαβέτ' τοῦ, κουβέντα· ἔκα-
μαμι *μουχαβέτ.*

βάδατι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati'*
βούλουσ' δρόπα 'ποῦ τοῦ βα-
δατί.

βαϊράκ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.

βακλάς οὐ, κουκί.

βαλδούρ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ δ'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;

βαλδίξα ἢ, κουνιάδα τοῦ γαμ-
προῦ.

βαβάκ' τοῦ, βαμβάκι.

βαβαλίζου, μιλῶ· *τί βαβαλίεις;*

βάβαλον τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κὶ σῆγκουσι ἀναμουζάλ' κὶ
σ'έφκι στοῦ μάρ' τοῦ βάβαλον.

βαβόγρον ἢ, παλιόγρια.

βάβον ἢ, γριά· *σλαβ. babo.*

βαξίς' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşis.

βάπλιακον οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
ροφαγᾶς· *δγιέ τονν τοῦ βά-*
βλιακον!

βάρα ἢ, γούρνα μὲ νερό· *σλαβ.*
bara.

βαρδαβίτσα ἢ, μικρὰ κερατοει-
δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.

βάριμ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari'· *νὰ μὶ τύχινι τοῦ λαχείου*
μ' βάριμ!

βαροῦδα ἢ, μικρὴ γούρνα μὲ
νερό· *φύει ἀπ' τῆ βαροῦδα.*

βαρδάκ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak'· *φέρι μ' τοῦ βαρδάκ'*

- νά πγῶ νιρό.*
βαρδακούδα ἢ, μικρὴ στάμνα.
βάστρα ἢ, μελίγκρα· τὸν ἐπιαῖδι
βάστρα τοῦ πουσταν'.
βαδάλλ'κους, ἐπιθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *βαδάλλον* πράμα εἶνι.
βατζιάς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *βούλουσαν τρύπης* ποῦ
 τὸν βατζιά.
βάτσις οὐ, ἀδελφός.
βαχίρ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπῆτι·
πήρι φοντιά τοῦ *βαχίρ'*.
βέλιο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
βέλικιμ, ἐλπίζω· *βέλικιμ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
βεβεβρέξ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λιοῦθ.
βιρδές οὐ, κουρτινα· *τουρκ. perde*
καπνίσ'καν βιρδέδης.
βιξιρῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
τουρκ. bezmek.
βίκας οὐ, ταῦρος· τὸν *βίκα* τοὺν
σφάλ'σα στοῦ *τονκάτ'*.
βιλιτζιξ' τοῦ, βραχιόλι· *τουρκ.*
bilezik· *πουνὸν κ'δούν'ζαν* τὰ *βι-*
λιτζικια τ'ς.
βιλβίδ' τοῦ, στραγάλι.
βιβέρκα ἢ, σπόρος χαρουπιοῦ.
βινάς οὐ, σπῆτι· *χέρ'* δὲν ἔβαλι
κὶ ξέγειρι οὐ *βινάς.*
βιδέλλ' τοῦ, φόρος.
βιδσκα ἢ, γουρούνα· *κουτζιά μ'*
βιδσκα μὴ *γίγεις.*
βιτιζόν, τελειώνω· *βίτσι* τοῦ
φουμί.
βλαστρώνον, ξαπλώνω· *ἄδγιέ*
τονν, *βλαστρώθ'κι* ἀπὸν *κάτ'*
ἀπὸν τὸν νίσκιον σὰ *βέης.*
- βόι* τοῦ, ἀνάστημα· *τουρκ. boy.*
βόι ποῦ ἔριξι!
βόλλ'κους, ἐπιθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔχουμι βόλλον* *κρασί.*
βόρα ἢ, θύελλα, κακὸ τοῦ πέρασε.
βόρτζ' τοῦ, χρέος· *τουρκ. borç*
τοῦ πλήρουσα τοῦ *βόρτζ'*.
βόσκους, ἐπιθ., χαλαρός· *βόσκα*
βῆρα τ' *δ'λειά.*
βόχα ἢ, κακοσμία.
βουγιατίζον, χρωματίζω· *βου-*
γιάτσα τοὺν *οὐδά.*
βουγιονδροούξ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἄλετριοῦ.
βούκουμα τοῦ, μπουκιά· *ἔφαγα*
τραχανὰ μὴ *βουκώματα.*
βούβαρους οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἀρχ. βομβυλιός· *τοῦ κεφάλι μ'*
βουβαροὶ γιόμουσι ἀπὸν τ'ς
φουνῆς κὶ τ'ς *τῆριδης.*
βουβές οὐ, ρεπούμπλικα· *σὰ Φρά-*
γους μὴ *εἶθι* μὴ *τοῦ βουβές* σ'.
βουβούξ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
 κάλυξ.
βουβουλαδίζον, παρατρόγω·
μὴ φίληψαν κὶ *βουβουλαδίσκα.*
βουβούφκα ἢ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ *καλαμποκιοῦ*· *πῶς* τὰ *σκάν'*
τὰ λόια τ' *σάν* τ' *βουβούφκα!*
βουδραξ' τοῦ, ἀγριοχορτο ἀγ-
 καθωτό· *πάρι* *κεῖνα* τὰ *ξηρὰ* τὰ
βουτράκια.
βουρανι τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουιν *χυλός.* *Σερβίρονται*
περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ *καμένο*
λάδι.
βουρι τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
τουρκ. bogru.
βουρσοόξ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μάλι*

πλιά τί βουρσούκια εἶνι αὐτά!
 βουσκαίνου, χαλαρώνω.
 βούτ' τού, μερί: τουρκ. but.
 βουχαθί τού, κόκκινο φουστάνι.
 βουχτανιά ἢ, γροθιά: δώστον
 κι ἀπὸ μένα καθόσις βουχτα-
 νιές.
 βράτ' μους οὐ, στενὸς φίλος:
 βουλγ. bratim.
 βρέ, μόρ. κλητικό.
 βρουστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριού.

N

ναλέτκους, ἐπίθ., κακός: ἄ, βρέ,
 ναλέτκου πιτ'νάε'.
 νάμ τού, κατόρθωμα: δὰ θὶ πῶ ἔνα
 νάμ πὸν ἔκαμι Λιένκου.
 νειρεούμι, ὄνειρεύομαι: ἦές
 νειρεόκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
 νήλιους οὐ, ἥλιος: χάθ'κι νήλιους,
 νύχτουσι.
 νήσκιους οὐ, ἥσκιος: νήσκιουσι
 σ'ν ἀλλούδα.
 νήσκιουμα τού, φάντασμα: δέ
 χτάζ' τὰ μοῦτρα τ' πὸν γίγι
 σὰ νήσκιουμα;
 νησκόζ, ἐπίθ., νηστικός: νησκόζ
 εἶμι δῆμιρα.
 νιβαίνου, ἀνεβαίνω.
 νιγάζον, σκαλιζώ, ἀνακατώνω:
 νιγάζι τ' φουτιὰ στοῦ οὐτζιάκι
 σ' κὶ βάλι τοῦ τξισβὲ νὰ πιουῖμι
 κανένα καφούδ'.
 νικατόνου, ἀνακατώνω: τί νι-
 κατόνς;
 νισιάν τού, στόχος: πᾶμι νὰ ρί-
 ξομι στοῦ νισιάν.
 νισιαδῶ, σκοπεύω: καλὰ νισιάν-
 τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὄμφαλός: νιφαλός τ' πουνεῖ. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στοῦ τοψὶ κυ-
 κλικά μὲ ἄρκετὸ σιρόπι καὶ λάδι.
 νοικοκροοί οἶ, νοικοκυραῖοι:
 νοικοκροοὶ ἀνθρώπ' ἱμεῖς.
 νοουρά ἢ, οὐρά.
 νοουλόζ, ἐπίθ., νερούλος: νοου-
 λός γίγι τραχανάς.
 νύπνους οὐ, ὕπνος: νύπνους μὶ
 λείπ'.
 νυστέρο' τού, νυστέρι, ἀρχ. νυ-
 στέριον: δῶσι μὶ τοῦ νυστέρο'
 νὰ κόψομι τοῦ βέτ'νου.
 δαγιαδῶ, στηρίζομαι: τουρκ. da-
 yandim.
 δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά: τουρκ. dayilik.
 δαήζ οὐ, παλικάρας: τουρκ. dayi.
 δάϊμα, ἐξάντληση: ἔπαθα δάϊμα.
 δάξ' τού, κλαδί: κόφι κείνα τὰ
 δάγια.
 δαλαβέρο' τού, δοσοληψία: ἰταλ.
 dareavere: πονλλὰ δαλαβέρια
 ἔεις.
 δάμκα ἢ, λεκέζ, κηλίδα: τοῦ πον-
 κάμ'σου σ' οἶλον δάμκις εἶνι.
 δαβλάς οὐ, συγκοπὴ: τουρκ. dam-
 la: τὸν ἤρθι dablás.
 dadanás οὐ, ρεζίλι: dadanà γί-
 γα στὰ δομίγλαβα.
 δάδη ἢ, ἀδελφή.
 δαρίζον, δωρίζω: πονλλὰ δάρισι
 ἢ νόφ'.
 δανουδῶ, δυναμώνω: δανουάντ'σι
 τοῦ δαμάλ'.
 δαψάνα ἢ, δαμιτζάνα.
 δίνσκιου, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
 διρέξ' τού, δοκάρν' ἄ, ὀγιέ τουγ'

ἀκέρειον διρέξ' μὴ ἔγινι.
διρλικιόνον, τρώω· *διρλικιούσις*;
διρμόν' τού, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζου, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλγγαδιάζου, ἰσιώνω· *νά δλω-*
γαδιάκς λίγον τὸν *κουρμί σ'*.
δουμάν' τού, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιάζου, βάζω φωτιά·
δός' τον δουμάν'.
δουβέξ' τού, ξύλινο γουδί.
δουναμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
μάνα μου, τί σπít' دونναμάς
εἶνι αὐτό;
δουδουλές, μούσκεμα· *δουδου-*
λές ἔγινα.
δουρβᾶς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβᾶνα ἦ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, πού χτυποῦν τὸ γάλα·
ἔλα νὰ σὶ δώσον ματάν' σήμιρα
δουρβάν'σα.
δουρῆ, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουσέξ' τού, στρωῖμα· *ρίξι* τοῦ
δουσέξ' νὰ πλαγιαίου.
δουσμάν'ς οὐ, ἐχθρός· *μουρῆ,*
Ρίνκον *δουσμάνου* *τί κασμέρια*
εἶνι αὐτὰ πὸν κάμνεις;
δραβᾶλα τὰ, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νρχτερεύου, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
νχτερέψουμι.

Ξ

Ξέχουρα, ἐπίρρ., χωριστά· *Ξέχου-*
ρα κάθονάι.
 Ξιθ'μαίονο, ἀνακουφίζομαι· τού
 τᾶπα κί *Ξιθύμανα*.

Ξικόπ'κα, λύθηκα· *Ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι *νά γιλοῦν*.
 Ξιπαῖάζου, κρυώνω πολὺ· *Ξιπαῖ-*
σα 'πὸν τοῦ κρούου.
 Ξιπάτουμα τού, τελεία κατα-
 στροφή.
 Ξιπατουμός οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
 Ξιποπρίσκα, ξεπρίστηκα· *Ξι-*
ποπρίσκι βούζα τ'.
 Ξιρατίξ' τού, ἐμετός· *εἶλα Ξιρα-*
τίξ' σήμιρα.
 Ξιστό'ησα, *δίπ* *Ξιστό'ησα*.
 Ξιφτίζου, μαδῶ· *Ξέφτ'σι ἦ σκοου-*
τέλλα.
 Ξλίξ' τού, τὸ ξύλο πὸν ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τὶς πίτες· *δέσι* τὸν
χαλβᾶ *στοῦ* *Ξλίξ'* *νά κάμουμι*
χλάτσκα.
 Ξόγουμα τού, ἐξόγκωμα.
 Ξόδια, δὰ *χουρέψ'ς* *κί* *τὰ μάτια σ'*
κί *τὰ Ξόδια σ'* (παροιμ. φράσις).
 Ξόδιασμα τού, ξόδεμα.
 Ξυστρι τού, ἐργαλεῖο πὸν ζυ-
 νουν τὰ ζῶα.

Ο

ὀλνοι, ἐπίθ. καὶ ἀντων., ἀρχ. ὄλος.
 ὀμνιουεσ ἐπίθ., ἀρχ. ὀμοιος.
 ὀρνιθα ἦ, κόττα, ἀρχ. ὄρνις· *ᾶ,*
κουσιάξ'τι *τόρα* *σὰ* *χούλαβις*
οἰρνίθις.
 ὀσνοι, ἀντων., ἀρχ. ὄσος.
 Οὔβρια ἦ, Ἑβραία· *σάν* *Οὔβρια*
φονιάξ'.
 Οὔβριός οὐ, Ἑβραῖος.
 οὔμιλῶ, ὀμιλῶ, ἀρχ. ὀμιλία· *τί,*
ηρέ, *σᾶς* *πειράξι* *σᾶς* *πὸν* *οὔμιλ'-*
σα;
 οὔβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οὔβα,* *τί* *ἔπαθι*

Λιένκου;

- ὄβιοῦ τοῦ, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμτίξου, περιμένω· ἀποὺ σένα,
 ἡρὲ καλό μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκουτιάσ' κι τοῦ δ'κό σ'.
 οὐδὰς οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐδά.
 οὐδούδ' τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρά·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
 οὐριξάτους οὐ, αὐτὸς ποὺ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτους μι εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν' τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐρούκονες, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μι τοὺν ἄλλων σὰν
 οὐρούμα πιτ'νάγια.
 οὐρσούης οὐ, γουρσουζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐρσοῦης ἀνθρου-
 πους εἶνι;
 οὐρσοῦσ'κα τά, γουρσουζικα·
 κείνα τὰ οὐρσοῦσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'ποὺ τοῦ
 προῦτ'ησκά.
 οὐρταλίξ' τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρτα-
 λίξ'.
 οὐρτόνουμι, ντύνομαι· οὐρτόθ'-
 κι νὰ πάη στή χαρά.
 οὐστὰς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλό πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κι
 δώστον στοὺν οὐστιά.
 οὐτζιάξ' τοῦ, ἔστια· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
 οὐχτρός οὐ, ἐχθρός· ἀρχ. ἐχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστάνια.
 ὄψ'μονες, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μισίρ.

Π

- πααίνοῦ, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
 παζάρ' τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
 παζαρεῦοῦ, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριφα τ' ἄλλογον.
 παιτσιὰ ἢ, χούφτα.
 παλαβόνου, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεῦω· τοὺν παλάβονδ'ς.
 παλαίξου, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θηγατέρα σ'.
 παλάξ' τοῦ, χηνόπουλο.
 παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
 παληγοῦριά ἢ, παρηγοριά.
 παληγοῦρῶ, παρηγορῶ· μι ἦρθαν
 τόσα βάσανα κι ποιὸς μι πα-
 ληγόρ'σι;
 παλοῦξ' τοῦ, παλούκι· ἕκατδ'ς
 ἡροῦστὰ μ' σὰ παλοῦξ'.
 παναῦρ' τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κι σὺ μωρῆ Λιένκου
 στοὺν παναῦρ';
 πάννα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποὺ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 παντεχαίνοῦ, περιμένω· σὶ παν-
 τύχια κι δὲν ἤρτις.
 παπάξια τὰ, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οὔλ' δὴ μέρα.
 παπαδόβλα ἢ, χαμόμηλο.
 παπάτκα τά, παπούτσια κλειστὰ
 μπροστά.
 παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
 παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οὔλ' δὴ μέρα.
 παραπαρήσιουες, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 παρὰ πόρτ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 ἄβκι 'πὸν τὸν παραπόρτ'.
 παρὰ σταίνου, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦ βαραστήσον;
 παρὰ ντίδα ἢ, κρόταφος· ἴ, μου-
 ρή πῶς τὸν χτύπ'σι σ' βαραντί-
 दा τὸν τέκνον!
 παρὰ φουρουρος, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 παρὰ μ'α' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἄ-
 κωνδῆς στὰ παρὰ μ'α· θὰ πέ'ης.
 παρὰ σ' μου τοῦ, ἔσοδο· δὲ χουρ-
 ταιν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 παρὰ τ'άλ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, ἄρῆ, πιδί μ', τὰ παρτάλια-
 ἄις τὰ ροῦχα σ'.
 παρταλιάρ'ς οὐ, κουρελιάρης.
 πασάλ'μα τοῦ, ἐπάλειψη.
 πασιαλοῦτ'κα ἀγ'ά, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πὸν βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χουμι πασιαλοῦτ'κα ἀγ'ά.
 πασπάλ' ἢ, ἀρχ. πασπάλη.
 πασπαλίζου, πασπαλίζω.
 πάστρα ἢ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 παστρεῦον, παστρεῦω, καθαρίζω.
 παστρικά, ἐπίρρ., καθαρὰ.
 παστρικός, ἐπιθ., καθαρός.
 πατ'μασιὰ ἢ, πατημασιὰ.
 πατούνα ἢ, πέλμα· τί τραῆς
 πατοῦνης ἔ'εις;
 πασιαβροῦδα ἢ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ δὴν μιὰ πασια-
 βροῦδα νὰ παστρέψουμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πατσιαλίκια τά, τὰ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πὸν δένουν στὰ
 πόδια.
 πατσί τοῦ, κεφάλι· πὸν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τὸν πατσί τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 πέρλα ἢ, πουτάνη· ἄ, αὐτὴ τὴ
 πέρλα ποιὸς τὴ λουγαριάξ';
 πέρ'σ', ἐπίρρ., ἀρχ. πέρυστι.
 πέτ'νου οὐ, πετεινός· πιᾶσι
 τὸν βέτ'νου νὰ τὸν σφάξουμι.
 Πέφτ' ἢ, ἀρχ. Πέμπτη.
 πέφτου, πέφτω, ἀρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 πιδέου, βασανίζω· πιδεῦκα που-
 λὺν στὰ νιάτα μ'.
 πιδί τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· ἄν-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τὸν πιδί.
 πιδιμάρα ἢ, στενοχώρια· που-
 λὲς πιδιμάρις ἔ'εις.
 πιζούλι' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 πικασάμινου οὐ, ἐκεῖνος πὸν
 τὰ ξέρει ὄλα, ὁ πολύξερος.
 πιλιστέρ' τοῦ, περιστέρι.
 πιπιλιά ἢ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιὰν' πιπιλιά.
 πιράτ'ς οὐ, ξύλινο δοκάρη πὸν
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίξη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλλι τὸν δι-
 ράτ' στὴ βόρτα.
 πιρβάζ' τοῦ, περβάζι, ἢ πλαϊνὴ
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τὸν πιρ-
 βάζ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 πιργιόν' τοῦ, πριόνι, ἀρχ. πρίων.
 πιρίδρομους οὐ, περιδρομος,
 ἀρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα βιρί-
 δρομον.
 πικί τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδά.
πιροούν τού, πιρούι, ἄρχ. περόνη.
πισμανεύον, μετανοιώνω· τουρκ. *pişman* + κατάλ. -εύω· δὲ *πισμανεύον γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμα*.
πιστιμάλ' τού, πιστιμάλι, πετσέτα προσώπου· *φῆρι τοῦ πιστιμάλ' νὰ σφουξτῶ*.
π'κάμ'σου τού, πουκάμισο.
πλάβα ἢ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ βουλγ. *p.* *plavam* (=πλέω).
π'λάδα ἢ, πουλάδα, νεαρή κότα.
πλαστο τού, καρβέλι ψωμί· *τὰ ἔβγαλεις τὰ πλαστὰ ἔπὸν τοῦ φούρον!*
πλιβριτόνμα τού, πλευρίτωμα· *πλιβριτόθ'κα δήμιρα*.
πλιβρίτ'ς οὐ, πλευρίτης, ἄρχ. πλευρίτις.
πλιβριτόνον, κρυώνω.
πλιβρό τού, πλευρό, ἄρχ. πλευρόν· *μὶ πόνισι τοῦ πλιβρό*.
πλιθί τού, ἄρχ. πλινθίον.
πλιμόν' τού, πλεμόνι, ἄρχ. πνεύμων.
πλιξούδα ἢ, πλεξίδα.
π'λοούδ' τού, πουλούδι, κοτόπουλο· *οὐ κονκαρτζιάς ἔφαῖ οἶλα τὰ π'λούδια μ'*.
πλοούζ' τού, ξύλινο ἄλετρι.
πνιματ'κός οὐ, πνευματικός, ἄρχ. πνευματικός.
πovδηρόν, τρικλοποδίζω· *μὶ πόδηρις*.
πoιός, ἄντων· ἐρωτημ., ἄρχ. ποῖος.
πόμενα, ἀπόμεινα· *κόσια πόμ'νις*.
πόντζι τού, πόντζι, ρακί βρασμένο με ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο γιὰ τὸ κρυολόγημα.
πόροδος οὐ, πορδίη.

πόταπος -η -ου, ἄντων· ἐρωτ., ποῖός τις· *πόταπους εἶνι*·
πουγάλια ἐπίρρ., σιγά· *πουγάλια πιράτα*.
πουγιάτα ἢ, τὸ μέρος τῆς αὐλῆς ποῦ δένουν τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι· *δέσι τὰ ζῶα σ' βογγιάτα*.
πουδαρκα τὰ, οἱ πρόμοχοι τοῦ τσιακμά.
πουδovκλώνον, πεδικλώνω· *πὼς πιρπατοῦσι πovδovκλώθ'κι κὶ ἔπισι*.
πουκλουπίσον, ἀναποδογυρίζω· *γάλια δὰ πovκλουπίσ' ἢ πλάβα*.
πούμα ἢ, ζέστη· *μιγάλ' πούμα ἔκαμι δήμιρα*.
πουξιμάδ' τού, παξιμάδι.
πούπα ἢ, μικρὴ λειτουργιά ποῦ μοιράζουν τὰ Ψυχοσάββατα.
πουπάρα ἢ, μικρὰ κομμάτια ψωμοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
πουρλίδ' τού, ἐξογκωμένο μάτι· *ἂν ἔστον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλον τὰ πουρλίδια σ'*.
πουρλόξ' τού, μάτι· *δὲ χτάεις τὰ πουρλόκια σ'*·
πούφκα ἢ, ψέμα· *πούφκις μᾶς ἔεν*.
πουφνίζον, κλάνω· *οῦφ, πούφνις*.
πούφnovς οὐ, κούφια πορδίη.
πόψι, ἐπίρρ., ἀπόψε· *ἔπὸν δὰ ἔροτονν*.
πρασκavίζον, καταβρέχω· *πουγάλια μὶ πρασκάνις*.
πρέκνα ἢ, μελανὰ στίγματα.
πρίγα ἢ, παγίδα ποῦ πιάνουν τὰ πουλιά.
πριθνίξ' τού, ἀφούσκωτο ζυμάρι· *κάτ' μούτρα εἶχι, σὰ πριθνίξ'*.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμυρο.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ᾶ ν α μ α τοῦ, ξερὸ ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φάλο, ἄρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ὸ ν π ι δ ο ῦ ὀ δ' π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ὶ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ πού μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ὀ φ τ α σ' ἤ, φάϊ λίγουν γιὰ προ-
 φτασ'·
 π υ κ ν ᾶ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ζέστη· ἄναψι τοὺ οὐτζιάξ'
 νὰ πάροουμε μὰ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π υ ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιᾶ.

Ρ

ρ α κ ῖ τοῦ, οὔζο· τουρκ. rakî· φέρι
 μ α ς δ ν ὀ ρ α κ ῖ ᾶ.
 ρ ᾶ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἄρχ. ράμμα.
 ρ ᾶ τ ῥ κ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ᾶ χ' ἤ, ράχη, ἄρχ. ράχις.
 ρ ι β ὸ λ' τοῦ, περιστροφὸ· ἄμᾶν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοὺ τσιατίσ'
 τοὺ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ᾶ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δ ᾶ ν' σ ῖ π ᾶ ε ἰ σ ῆ μ ι ρ α.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἄρχ.
 ρ ῶ θ ω ν.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κείνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσις.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λ ῖ ε ἰ ς π ο υ λ ὸ σ τ ὸ ν ν ῦ π ν ο υ σ'.
 ρ ο υ χ ᾶ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ᾶ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ λ ῖ ᾶ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ᾶ τ' ς οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ᾶ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λ ι α σ'.
 σ ι α λ ῖ ᾶ ᾶ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ᾶ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιπόλαιος· σα-
 λ ῖ ᾶ ρ' ς γ ῖ γ ι ς.
 σ ᾶ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ᾶ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τανᾶτια εἶνι αὐτά;
 σ α μ ᾶ ρ' τοῦ, σαμᾶρι, ἄρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ᾶ δ' κ ο υ τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ᾶ ς οὐ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὸ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμᾶρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ο υ ν ο υ, σαμᾶροσ' τοῦ γα-
 δ ο ῦ ρ' ν ᾶ τ ὸ ν φ ο υ ρ τ ὴ σ ο υ μ ι.
 σ ᾶ μ α τ', σὺνδ., σάμπως· σάματ'
 ἤθιλι νὰ τοὺ κάμ';
 σ α μ ο υ β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ῦ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ᾶ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σῆμιρα ἔφαγα ἔνα σαρμά.
 σ β ῶ, σβήνω.
 σ ἔ ῖ α τ ᾶ, πράγματα.
 σ ἔ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ἔ ν α, ἄντων.
 σ ἔ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ἔ ρ ν ο υ, σέρνω.
 σ ῆ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἄρχ. σήμερον.
 σ ῆ μ ι ρ' ν ὸ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῆ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῖ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ᾶ ᾶ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

- σιαδῶ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
 σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
 σιάκας οὐ, ἀνόητος.
 σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλῆς σιακάδης λῆς.*
 σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὲ δὲ δώσου κανά σιαμάρ'.*
 σιαματὰς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata ἔ, βρῆ πιδί μ' τί σιαματὰς εἶνι αὐτός 'πὸν δὴ θένα;*
 σιαμι τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
 σιαπάν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
 σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
 σιασίξ'ς οὐ, ἀλλήθωρος· *σιασίκα χιτάξ'.*
 σιασκίν'ς οὐ, χαζός· *δίπ πλιὰ σιασκίν'ς γίγεις.*
 σιαστιζόν, τὰ χάνω.
 σιασιάλ'ς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρῆ δὲν ἀδρέπισι νὰ λῆς τέτοια σιασιάλ'κα λόια στοὺν ἄνθρουπον;*
 σιβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
 σιβδάς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda· δὲ χτέπ'σι οὐ σιβδάς στοὺν κιφάλ'.*
 σιῖρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺν δαίρ.*
 σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺν καλαίτσα τοὺν σινί.*
 σιδίζον, λυώνω· *μὲ δίν'τεις d' ψυχούδα μ'.*
 σιρβέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
 σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
 σίρεκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ, σὰν τῆ γόπα.
- σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
 σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺν σιφέρ' ἦσουν;*
 σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
 σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχου σιονβὲ γι' αὐτόν.*
 σιονβιζόνουμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιζιῖσι;*
 σιόδο τοῦ, μουνί.
 σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺν χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'.*
 σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
 σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὲ σκάνιασι δῆμιρα.*
 σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
 σκασιάρ'ς οὐ, ἀλαφρὺς.
 σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ.
 σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
 σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
 σκιένουμι, σιχαίνομαι· *νὰ χιτάης κὲ νὰ σκιενίσι.*
 σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκέπαρνον.
 σκουρδόπανον τοῦ, γυρίνος.
 σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
 σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι ὄξου.*
 σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδίασι πολὺ.*
 σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχου πουλῆς σκουτούρις στοὺν κιφάλι μ'.*
 σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
 σκρόφα ἡ, πρόστυχη. *λατιν. scrofa.*

- σμοῦχρα ἢ, σούρωπο.
 σμοῦχρασι, σουρούσωσε· σμούχρασι· στοῦ σπιτ' νὰ πᾶς γιατί δὰ δὲ πάρον σαμουβίλις.
- σβορρίζου, μιλιῶ· οὔ, τί πουλὸ πὸν σθοουρίζ'·
- σνιβασκιὰ ἢ, ἀρραβωνιαστικιά.
 σνιβασκόσ οὔ, ἀρραβωνιαστικός.
- σνίβασμα τοῦ, ἀρραβώνας.
 σνόμεταους οὔ, συνονόματος.
- σδράνια τά, ἐσώρωχα· τὰ ἄπλουσις τὰ σδράνια;
- σσυγλι τοῦ, σουβλί·
 Δὲν δὲ πρέπει, μούρ', Μαρούδα, δὲν δὲ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοῦ δὲ πρέπει σουβασκίνα γιὰ νὰ κάθισι στ' ἀνώϊα, ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα κὶ νὰ τρωῖς ἀριὰ φημένα κὶ κριάρια σσυγλισμένα.
- σσοκάξ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. sokak.
- σσυλοούξ' τοῦ, ἀναπνοή· σσυλοούξ' δὲ μ' ἄφ'κι νὰ πάρον δήμιρα.
- σσυνοῦμαι, συνεννοῦμαι.
- σσυρβάτα ἢ, τυρόγαλο.
- σσυργιούν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ. sürgün.
- σσυρδῶ, ρίχων μὲ δύναμη μακριά· σούρτσι δ' κατροουλιὰ τ'.
- σσυρροτξήσ οὔ, συνήγορος· σέ-να σσυρροτξή δὰ δὲ βάλομι;
- σσυρτοούξ' οὔ, ἀλήτης· τουρκ. sürtük· δγιέ τονν τοῦ σσυρτοουκλιμέ· οὔλον σσυρτζί' κὶ δὲ κάθιτι.
- σσυστὰ, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
- σσυστός ἐπιθ., ἀκέρως.
- σσυφράς οὔ, χαμηλὸ τραπέζι· τουρκ. sofra.
- σπαρτίνα ἢ, χοντρὸ σκονί· φέρι τὴ σπαρτίνα νὰ κάνομι κούνια.
- σπιντζάρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύπ'σα ἕνα σπιντζάρ'.
- σπιρτολόγους οὔ, καμινέτο· βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτοουλόγου.
- σπληνιάρ' οὔ, σπληνιάρης.
 σπούζα ἢ, κομπρέσα· βάλι στοῦ πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
- σταλαχίζουμι, λαχαράω· νὰ χτάης κὶ νὰ σταλαχίζουμι σαλιάρ'.
- στημόν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
 στ'λιάρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στειλεός.
- στοίβα ἢ, σωρός· στοίβα εἶνι τὰ ξύλα.
- στοιχίζου, στοιχίζω, ἀρχ. στοιχίζω· πόσον δὲ στοιχ'σι ἢ φούτα;
- στοίχ'μα τοῦ, στοίχημα· πόσον στοίχ'μα ἔβαλις;
- στοιχ'ματίξου, στοιχηματίζω.
 στόλ'σμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ. στόλισμα.
- στούξ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον στούξ' πὸν εἶσι;
- σσυβόνου, φράζω τρύπα· τ'ς σσυβόνουσα τὴ δρύπα.
- σσυόπουμα τοῦ, μι σσυόπου'ις μι τὰ λῶϊα σ'.
- στόφα ἢ, καλὴ γυναικεία ποδιά· ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῆ, τί στόφα πὸν ἔχ'·
- σσυράβ, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· σσυράβ νὰ κάτσης κὶ ἴσια νὰ οὔμιλις.
- σσυράβονου, σσυράβονου τοῦ ζνι-

χιμί.
στρέγον, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
στέργω· θά στρέξομαι.
στρίγλα ή, κακόφυγη γυναικά.
στρουμώχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
ζω· ἄσχημα μὲ στρουμόνξι.
στρουσίδ'· τοῦ, στρωσίδι, ἀρχ.
στρῶσις.
στ'χιὸ τοῦ, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
σὺβρασ' ή, σύβρασις, κρεμύδια
ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
συχίσι'κα, ἔπαθα σύγχιση.
συνδέομαι, μνηστεύο-
μαι.
συνδιδόμενος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
συνδύς οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
βούζα· συνδύς εἶνι.
σὺρτ'ς οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
ζεύουν σωρὸ τὸ ἀλωνισμένο σι-
τάρι.
σφαλνῶ, κλείνω· σφαλίσ'κισ στοῦ
σπίτ' σ', σὰ νὰ εἶδι καμὰ χα-
νούμισα.
σφάχτ'ς οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
ἔχον ἓνα σφάχτ' στοῦ πλιβρό.
σφύρα ή, σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
καμὰ σφυροκούδα ἀπ' τ'ς Σα-
λοννίξ'·
σχασιὰ ή, ἀηδία.
σχορνῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κελί-
νον ποῦ ἔκαμῖς σὶ δχορνῶ.
σχόριον τοῦ, συχώριο.

T

ταβὰς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
στοῦ daβὰ.
τάϊ τοῦ, μικρὸ ἄλογο.
ταῖν τοῦ, φαγητὸ ζῶων.
ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκρίβως· ταμάμ πι-
νήδα κιλὰ εἶνι.
ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
τουρκ. tamahkar.
ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
ποῦ μὲ βροῆκι.
ταράξ' τοῦ, χορτοσυλλέκτης, τὸ
χτένι τῶν κηπουρῶν.
ταραχίζομαι, ταραζομαι, μὲ
πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσω·
κονσιάζ'ετι, ταραχίς'κι ή Πίνκον.
τάσ' τοῦ, κύπελλο. τουρκ. tas.
τασιάξ' τοῦ, ἀρχίδι.
τασλαδίζον, ἀπολαμβάνω· ἄφ-
κιμε νὰ τασλαδίσομαι λίγον κὶ
μεῖς οὐ κοινομάδης.
ταχιά, ἐπίρρ., αὔριο, ἀρχ. ταχέα.
τειάφ' τοῦ, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
τειαφιζον, θειαφιζῶ.
τέκ'ια, μονά.
τέκνον τοῦ, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
τέλ' τοῦ, σύρμα· τουρκ. tel.
τέντζιρ ή, χύτρα· τουρκ. tencere·
γύριδι ή τέντζιρις κὶ βροῆκι
τοῦ καπάξ' (παροιμία).
τέτοιν ή, θεία.
τέτοιονς, ἀντων., τέτοιους εἶνι.
τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δὶ πα-
τήσον σὶ βγάλον τὰ τζιάλιακα.
τζιάμ' τοῦ, γυαλί· τουρκ. cam.
τζιαμλίξ' τοῦ, χώρισμα μὲ γυαλί.
τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
caba· τζιάβα ἔδουῖς τὰ καπνά.
τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
cambaz.

- τ ζ ἰ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
 θένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τζιγα-
 βέλια σ'.
- τ ζ ἰ κ α τ α, παίρνω στὴν πλάτη· πά-
 ρη τοὺ παιδὶ τζῖκατα.
- τ ζ ἰ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι νέγαξι τ' φου-
 τιά στοὺ οὐτζιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
 τζισβὲ νὰ πιοῦμι καθένα καφούδ'.
- τ ζ ἰ ὀ μ, ἄφαντος· τζιὸμ νὰ γίν'ς.
- τ ζ ἰ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
 τουρκ. cüppe.
- τ ζ ἰ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.
- τ ζ ἰ τ ζ ἰ ρ ὶ ὠ ν ο υ, καψαλίζω.
- τ ζ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκώτι· τουρκ. ci-
 ger· ἄμὰν τοῦ τζ' γέρι μ'.
- τ ἰ κ ν ἰ ζ ο υ, τεκνίζω, τεκνῶ παιδιὰ·
 ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μναλό σ'.
- τ ἰ κ ν ἰ φ ἑ ἑ ς οὐ, ἄρρωστίαρης· τι-
 κνιφεζ'κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.
- τ ἰ κ φ α ἦ, κεφάλι· ἴτς νιοννιὸ δὲ
 τῆς 'πόμ'κὶ σ' δίκατ'ς.
- τ ἰ λ ὶ ο υ ς οὐ, τὸ ἰνιακὸ κόκκαλο.
- τ ἰ μ ἄ ρ ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
 timar· τοὺν τράβηξα ἕνα τιμάρ'.
- τ ἰ μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
 ρεῦον τὰ ζῶα.
- τ ἰ ρ ἰ ἄ ἑ ζ ο υ, ταιριάζω.
- τ ἰ φ τ ἑ ρ ' τοῦ, κατάστιχο.
- τ ' ν ἄ ζ ο υ, τινάζω.
- τ ο υ κ ἄ τ τοῦ, χῶρος ποὺ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
- τ ο υ β ἑ λ ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
 tembel.
- τ ο υ β ἰ λ ἰ ἄ ἑ ζ ο υ, τεμπελιάζω.
- τ ο υ β ἰ λ χ α ν ἄ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. tembel-hane.
- τ ο υ π ἄ τ ὐ ' τοῦ, σβῶλος· σὰ του-
 πάτῃ' γίγι.
- τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἦ, μακρὺ ραβδί με
- κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
- τ ο ὕ ρ ν α ἦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδά.
- τ ο υ ρ φ α δ ὸ ς οὐ, πρῶϊμος.
- τ ο υ τ κ ἄ λ ' τοῦ, ψαρόκολλα.
- τ ο υ τ ο ὕ φ κ α ἦ, φούντα.
- τ ρ α γ ' δ ὠ, τραγουδῶ.
- τ ρ α κ ἄ ζ ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
 βόρτα· βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
- τ ρ α κ α λ ἄ κ ' τοῦ, ρόδα.
- τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· εἶδι μυγάλους κὶ τρανός.
- τ ρ α ῆ ἑ ς, τρανές.
- τ ρ ἄ τ ο υ ς οὐ, διάστημα. ἰταλ. trat-
 to· δὲν ἔχον τράτον.
- τ ρ α χ ' λ ἰ ἄ ἦ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαιμοῦ.
- τ ρ ἰ ν τ ζ α ἦ, 1) τὸ παιγνίδι ἢ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· τρῖντζα
 ἢ δ'λειά μας.
- τ ρ ο υ ῆ ρ, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· τί ἔρχισι τρονίε;
- τ ρ ο υ ῆ ρ ὠ, τριγυρνῶ.
- τ σ ἄ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
- τ σ α λ ἰ τοῦ, θάμνος.
- τ σ α λ ο κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
- τ σ α δ ο ὐ ρ ' τοῦ, τσαντήρι· ἐπιθι τοῦ
 τσαδούρ'.
- τ σ α ρ τ σ ἄ ρ α ἦ, μικρὸ παγούρι γὰ
 ρακί.
- τ σ β ἰ κ ' τοῦ, τσιμούρι· σὶ κόλ'σι σὰ
 τσβίκ'.
- τ σ ἰ α κ ἰ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
 ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
 πούζ'.
- τ σ ἰ α κ μ ἄ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὀρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

*τσιαλδίξο*ν, καίω *τσιαλδίξ*αν
 τὰ γιννήματα.
*τσιαπλιακ*οὺς οὐ, πελαργός.
τσιατάλ' τού, διχάλα.
τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
*τσιατίξο*νμ, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. *çatşmak*.
τσιατμάς οὐ, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. *çatma*· *φούσκο*σὶ οὐ
τσιατμάς.
τσιαχπίνα ἦ, ἄταχτη· τουρκ.
çarşkin· αὐτὴ ἢ *τσιαχπίνα* πον-
 λὰ παλούκια *β'δάει*.
τσίγκέλ' τού, ἀγκίστρι· τουρκ.
çengel.
τσίεργα ἦ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· *ἀπλουσὶ τὶς τσιέ-*
ργις.
τσίετα ἦ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, *tşeta*.
τσίεφλιον τού, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
τσίϊνές οὐ, *σιαγόνα*· δὰ *σὶ σκί-*
σου τὸν *τσίνέσ'*.
τσίικμάς οὐ, κλαδευτήρι.
τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
τσίόκτσα, ἀπόκαμα.
τσίόμκα ἦ, μύτη.
*τσίονκτίξο*ν, ἀποκάμω.
τσίονμτσίόξ' τού, σουβλί· *'κέ-*
νις πέτρις πὸν τὸν δρόμον *μας*
βγήξαν ἀπὸν *σὰτ σιονμτσίόγια*.
τσίούρα ἦ, ποῦτσος.
τσίονρβατξής οὐ, προύχοντας.
 τουρκ. *çorba-ci*.
τσίονρβάς οὐ, σούπα.
τσίονφλίξ' τού, τσιφλίκι.

τσίούφτ, ζυγά.
τσίπλάκ'ς οὐ, γυμνός· τουρκ. *çi-*
plak.
τσίριξ' τού, μαθητευόμενος· τουρκ.
çirak.
*τσίριξο*ν, βγάξω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. *συρίζω τί τσίριεις ἔτσ'*·
τσίριλα ἦ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλω· *τσίριλα* τὸν *ἔκονψι*.
τσίριους οὐ, ἄπαχο ξερό σκουμ-
 πρί· *σὰ τσίριους γίγις*.
τσίρόν' τού, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σὴν τὴν *σαρδέλλα*.
τσίιτσοφον τού, κολοδάχτυλο.
τσίιτόνον, τεντώνω· *δγιές τουν*
πῶς τσιιτόθ'κι·
τσίιφνα ἦ, γκρινιέρα.
τσίονβάλ' τού, σακί· τουρκ. *çu-*
val.
τσίονκάλ' τού, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. *zucca* καὶ *κατάλ*. -*άλι*
φέρι τὸν *τσίονκάλ'* νὰ *βάλουμι*
τὰ φασούλια.
τσίονρτσούλ' τού, κρόσι σὲ
 ὑφαντὸ τραπέζομάντηλο.
τσίονρτσοννιὰ ἦ, κουτσοουλιὰ.
τσίόχα ἦ, μάλλινο ὕφασμα.

Φ

φαγούδ' τού, φαγητό· *φαγούδ'*
ἔκαμα γιὰ τὸν *βράδ'*· *ἔκλουσα*
κάουσα φύλλα κὶ *ἔκαμα* μὰ
πίτα μὶ *πρασούδια* κὶ *λίγα τσι-*
ροννούδια.
φάϊ τού, φαγητό.
φάρα ἦ, γενιὰ· ἄλβ. *fara*· *μιγάλ'*
φάρα.
φάρμασόοντ'ς οὐ, ἰδιότροπος.
φασκιὰ ἦ, ταινία *σπαργάνων*· λα-
 τιν. *fascia*.

φάσκιονμα τοῦ, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φένου, φεύγω.
 φηγίτης, φηγίτης.
 φιλτζάνι τοῦ, φλιτζάνι. τουρκ.
 filcan.
 φιτ'νός, ἐπίθ., φτεινός.
 φκέλ' τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλεῖν.
 φουλούδα ἢ, φωλιά.
 φουνη ἢ, φωνή.
 φουρκάλ' τοῦ, σκουπα· νὰ σὶ
 μὰς' τοῦ φουρκάλ' (κατάρια).
 φουρκάλω, σκουπίζω· φουρκάλ-
 σα τοῦ σπῖτ'.
 φουριτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα κὶ οἱ φουριτζήδης δὲ ψή-
 ρουν πίτες.
 φουσκουδέδρ' οὐ, ὁ ἄερας
 ποῦ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξη.
 φούσκονμα τοῦ, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιά, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μονρη τ' φούτα σ'
 κὶ φαίνουσι τὰ βαλδούρα σ'.
 φράδα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ' ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.
 φυγαρίτ' οὐ, παπαρούνα· οὐ-
 λον φυγαρίτσια γιόμονου τοῦ
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποῦ φτιάχνουν
 τὶς πίτες.
 φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μι ἔνα
 φυλλὶ καρπούζ'.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν' τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μι κείνου τοῦ χαβα-
 νούδ'· νὰ σπάσου λίγουν πιπε-
 ρούδ'.
 χαβὰς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβοζα ἢ, δεξαμενὴ· τουρκ.
 havuz.
 χαγιατ' τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat' τοῦ
 χαγιατι μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ' τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζεβου, χάσκω.
 χαϊβάν' τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ'.
 χαϊμαλι τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανὰς οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ' τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάιτας οὐ, χαζός· ἄει σκάθει χάι-
 τα κὶ σό.
 χάξ' τοῦ, δίκιο· μὶ ἔφατ' τοῦ χάξ'.
 χαλάτ' τοῦ, ἐργαλεῖο.
 χαλεβου, ζητῶ.
 χαλὲς οὐ, ἀποχωρητήριο· ἄλβ. hale,
 τουρκ. halâ.
 χαλιαχούτ' οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶνι
 αὐτὰ ποῦ σὶ λέων.
 χαλίσκονος, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
 χαλίσκονος εἶνι μὶ τοὺν ἀδιρφότ'.
 χαλκὰς οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριὰ
 σ'τ'ς χαλκάδης.
 χαβάρ' τοῦ, εἶδηση· τουρκ. haber·
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στὴ χαρά μας.

χαραγή ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαράμ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαραμίζοι, ξεοδεύω ἀνώφελα.

χαραμοσφάησ οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρῶει τὸ ἄδικο.

χαρτζιλίξ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσὸ, γιὰ ἀτομικὰ ἔξοδα·
τουρκ. harç-lik.

χάρτσ του, ἄμμοκονία.

χάσκοι, καθαρὸ· χάσκον ψομί
νὰ πάρ'ς.

χατὰς οὐ, κακὸ.

χάχας οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τονν του
χάχα πῶς γιλάει;*

χιδέξ' του, χαντάκι· *γιόμοσδι του
χιντέξ'.*

χιροὸν λ' του, χειρολαβή.

χλάτσκα ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χλιάρ' του, κουτάλι.

χλιάρα ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ
χλιάρα!*

χλιαροὺδ' του, κουταλάκι.

χλιός, ἐπίθ., χλιαρός.

χ'νέρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· *ἄ, μὰ χ'νέρ' ποὺ μὴ ἐπιξι!*

χόρτασ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν
ἔ'εις χόρτασ'.*

χοιζοὺρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χούι του, συνήθεια, ἰδίως κακή·

τουρκ. hay· *τέτοιον εἶνι του
χούι τ'.*

χοιλήσ οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς
μὴ αὐτόν· εἶνι χοιλήσ.*

χούλαβος οὐ, τρελλός· *στά γι-
ράματα του χάν' καθένας του
μναλό τ' κὶ γίνιτι σὰ χούλαβος.*

χοροατὰς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι
στοὺ χορατά.*

χοροατεύου, συζητῶ.

χορσιάφ' του, κομπόστα.

χράξομαι, χρειάζομαι· *νὰ μὴ του
δὼξ'ς μὴ χράξιτι.*

χράμ' του, κλινοσκέπασμα.

χρεία ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χριστοὺννα τά, Χριστοῦγεννα.

χτάζου, βλέπω· *τί χτάεις;*

χτικιὸ του, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψιμματοὺρ' οὐ, ψεύτης· *οἶ!
ψιμματοὺρ'.*

ψιροόκια τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμαῆς.

ψίχα ή, ἀρχ. ψίξ.

ψοροοφότ' οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψυχούδα ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ
qāmi πίτα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχοῦδα μας.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἄναγνωστοπούλου Γ., Περί τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιῶματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντιῶνα Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδης Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικῆ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.